

potrebni in naključni gostov. Vendar pa je vaš današnji zbor za nas morda najbolj dragocen in po svoje posebej pomemben in simboličen. Vaše plemenito, za naše narode in za našo narodnostno bit, tako pomembno delo in poslanstvo, Vaše prvo skupno srečanje v Rogaški Slatini, daje poseben poudarek zdravilišču in je nagrada za naša prizadevanja ter nam zbuja ponos. Najstarejše jugoslovansko zdravilišče, kjer so se več sto let srečevali gostje vseh narodnosti Jugoslavije in kjer so osveščeni, ob oddihu, snovali tudi skupne akcije za ohranitev in razvoj narodnostne zavesti, je gotovo pravo okolje za Vaš prvi skupni kongres. Delavci zdravilišča si v sedanjem času posebej prizadevamo, da bi naše goste z vseh delov sveta čim bolj seznanili z našimi navadami in običaji, etnološkim bogastvom in folkloro. Tu pa se naša poslanstva srečujejo. Vaš pristop je seveda veliko bolj dosleden in poglobljen. Kakor koli že, če bi razmišljali dalje, bi gotovo našli še več skupnega, kar nas združuje. Upamo, da bo ravno ta kongres prispeval k temu, da jih odkrijemo in da bo kongres tudi nam pomagal, da svoje delo na tem področju razširimo in popestrimo. Radi bi Vam zagotovili, da se zavedamo pomena srečanja, da posebej cenimo Vaše delo in se bomo zato tudi posebej potrudili, da bi se teh nekaj dni med nami tudi resnično prijetno počutili. Še enkrat Vam v imenu zdravilišča izredkam iskreno dobrodošlico in Vam želimo prijetno bivanje in plodno delo.

Nato sta kongres pozdravila še dr. Tvrto Čubelić v imenu izvršnega in programskega sekretarja svetovnega kongresa etnologov in antropologov in v imenu izvršnega sekretarja svetovnega slavističnega kongresa in Marija Kiss v imenu madžarskih etnologov in folkloristov.

KONGRESNA DISKUSIJA

1. plenarna tema: KOZJANSKO

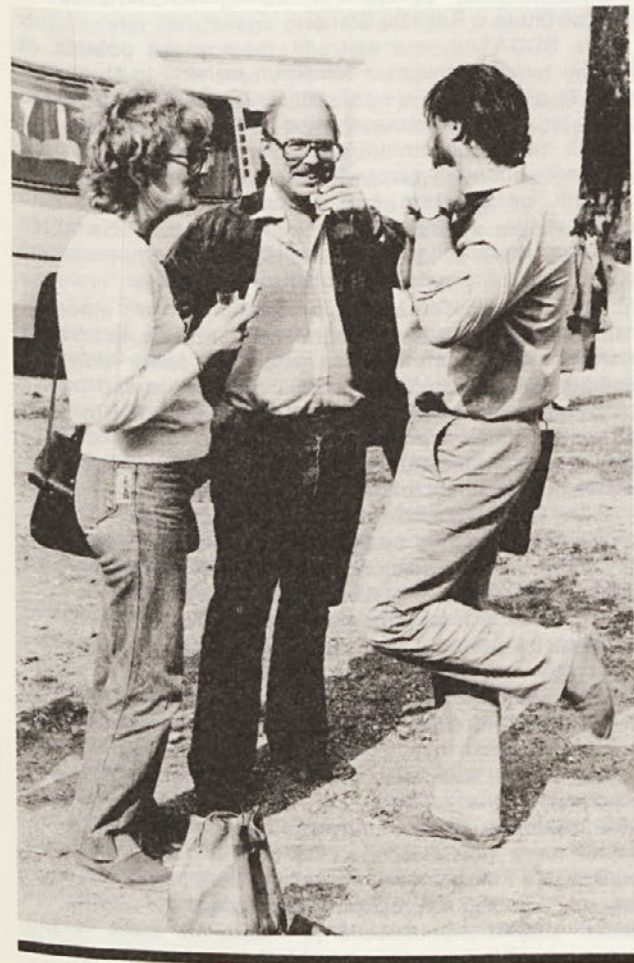
Razprava o Kozjanskem v šmarskem kulturnem domu je dala le iztočnice za razmišljanje o etnološki oživitvi pokrajine.

Voditelj pogovora M. TERSEGLAV je udeležence spomnil na referate v kongresnem zborniku in opozoril, da prireditelji kongresa namenoma niso vključili v zbornik več referatov o Kozjanskem, da se problematika ne bi razdrobila na različna področja in na obrobne probleme. Referati so le osnovna informacija o Kozjanskem. Boljše ponazorilo je bil izlet, saj smo se spoznali z nekaterimi etnološkimi posebnostmi pokrajine pa tudi z njenimi ekonomskimi, umetnostnozgodovinskimi, naravovarstvenimi idr. problemi.

Voditelj razgovora je opozoril na nekatere vidnejše in pomembnejše postaje ekskurzije (Bistrica, Kumrovec, Trebče, Podsreda, Pilštajn, Šmarje) in povabil udeležence, da predstavijo svoje poglede na morebitne perspektive za kulturni razvoj pokrajine. Nekateri pokrajinske in kulturne znamenitosti same po sebi govorijo za muzej na prostem in za etnopark. Umetnostnozgodovinski spomeniki s cerkvami, gradovi itn. predstavljajo vrh t.i. elitne — fevdalne kulture, ob tem pa so za etnologa še važnejši drugi spomeniki — hiše, gospodarska poslopja, delavnice itn., a veliko hitreje propadajo, ker se hitro spreminja način življenja, s tem pa tudi okus in potrebe prebivalstva. Tako kakor sodobni način življenja pa je tradicionalni kulturi "nevaren" umetnostnozgodovinski ali bolje estetski vrednostni kriterij, ki v zaščito ne zajema vseh starih vaških hiš, obrtniških delavnic, gospodarskih poslopij itn., ki so vse za etnologa lahko zelo povedne, vendar brez umetniške vrednosti.

M. TERSEGLAV je nato povabil jugoslovanske etnologe in folkloriste, da bi na podlagi referatov in vtisov z izleta posredovali morebitne rešitve za zaščito etnoloških spomenikov Kozjanskega in za vključitev spominskega parka Trebče—Kumrovec v življenje. Posvaril je pred romantičnim pogledom, ki ne upošteva današnjega življenja in potreb prebivalcev tega področja. "Romantično" je lahko misliti, če je na voljo denar, tega pa za kulturne spomenike ni. Posebno ne na Kozjanskem. Terseglav je podal svoj pogled na bodočo kulturno podobo Kozjanskega. Opozoril je na akcijo SO Šmarje pri Jelšah, ki si prizadeva obnoviti grad v Podsredi in kjer je mnogo stvari že narejenih. Kozjansko je območje kmečkih uporov in revolucionarnega vrenja, zato je predlagal, da bi grad v Podsredi z bližnjo okolico postal osrednji muzej slovenskega fevdalizma. V ta muzej bi vključili grad z "elitno" kulturo fevdalizma, kulturne objekte in tlačansko "vznožje" z restavriranimi stavbami tipične kozjanske kmečke arhitekture, kasnejše obrtniške delavnice, ki bi v muzeju na prostem opravljale svojo funkcijo in ne bi bile mrtvi muzejski objekti. Rešitev etnoloških spomenikov zahteva dosti denarja in vzdrževanja, ki ga ne zmore Kozjansko samo; muzej bi se moral vzdrževati sam. Zato bi morali razpravljalci misliti na praktične, ekonomske povezave in rešitve.

Z. PALČOK je svoj pogled pojasnil ob primeru Kumrovca, ki je danes muzej na prostem. Na prvi pogled gre za etnopark, ki mu ni kaj očitati. Podrobnejši pregled pa pokaže, da je Kumrovec brez življenja. Ljudi so preselili, hiše so postale mrtvi in dragi spomeniki. Objekti samevajo brez življenja in vsebine. Kljub restavratorski polepšanosti so v vasi ukinjene vse vaške komunikacije, vas je brez ljudi, brez lokalov itn. Etnologija bi morala z objekti oživeti tudi vsebino in muzej na prostem napolniti z življenjem. Palčok je zato opozoril slovenske kolege, da bi pri morebitni obnovi Kozjanskega to upoštevali.

Kljub temu se je še nekaj razpravljalcev ogrevalo za romantični Kozjanski geto oz. za prostor, kjer naj prepovejo vse novogradnje in kjer naj vse ostane tako, kakršno je. Predsedujoči jih je znova opozoril na ekonomski moment, saj je tak mrtev muzej na prostem le breme za nerazvito občino. Nekateri razpravljalci so menili, da so na Kozjanskem videli same nove hiše, zato ne razumejo, zakaj bi bila pokrajina nerazvita, kar poudarjajo na vsakem koraku slovenski kolegi. Tako "bogata" pokrajina bi lahko vzdrževala tudi etnopark.

Kaj je nerazvitost, je razpravljalcem pojasnil predsednik Skupščine občine Šmarje tov. DIRNBK. Razvitosti in bogastva pokrajine ni moč ocenjevati le po številu novogradenj, temveč po številu delovnih mest, ki prinašajo pokrajini in prebivalstvu zaslužek. Opozoril je, da je na območju šmarske občine od 32 tisoč prebivalcev le 6 tisoč zaposlenih. In s prispevki teh zaposlenih je treba vzdrževati in graditi šole, kulturne domove, objekte družbenega standarda, zdravstvo itn. kakor v vsakem mestu, kraju, pokrajini z mogoče manj prebivalstva, a z več zaposlenimi in z razvito industrijo. Vsak nov objekt, šola, zdravstveni dom je le novo brem za nerazvito občino, saj mora stroške nositi le 6 tisoč zaposlenih.

Zato je predsedujoči še enkrat opozoril razpravljalce, naj v svoja strokovna videnja vključijo tudi ekonomsko logiko.

S. KREMENŠEK je opozoril, da na Kozjansko premalo mislimo. Način življenja te pokrajine že sam narekuje tip oživiljanja starejših spomenikov. Kozjansko in spominski park je področje revolucionarnega vrenja, zato naj se tudi Podsreda z gradom vključi v tokove pokrajine in v njej revolucionarni duh. V tem kontekstu bi bilo potrebno presojeti vsako postavitev. Nasprotoval je idejam nekaterih ljubljanskih strokovnjakov, ki so vodstvu spominskega parka Trebče—Kumrovec predlagali ureditev keramične zbirke na podsreškem gradu. To je "lepoznanstvo", saj takšna zbirka ničesar ne rešuje, niti strokovnih niti ekonomskih vprašanj.

(Opomba: do tu je bila razprava napisana po spominu, ker ni bila posneta. Od tu naprej pa do konca pa gre za prirejen prepis z magnetofonskega traku)

Razprava o Kozjanskem se je nato nadaljevala v sekciji za uporabno etnologijo. Vodil jo je J. BOGATAJ. Opozoril je, da problematike etnoparka ne moremo ločevati od uporabne etnologije, saj je povezana s problemi tradicionalne prehrane in z muzejskimi koncepti. Jasno mu je bilo, da etnologija in folkloristika danes še nista sposobni dati dokončnih odgovorov in rešitev za Kozjansko.

N. PAUKOVIČ je podprl Kremenškovo idejo o podsreškem gradu in ideje o Kozjanskem kot območju revolucionarnega vrenja. Za morebitno razstavo v podsreškem gradu pa je po Pavkoviču potrebno upoštevati dva vidika: 1. širok sloj tradicionalne, ruralne kulture in 2. sloj elitne fevdalne kulture. Ta elementa sta zelo pomembna za ohranitev narodnostne in zgodovinske zavesti slovenskega naroda. Zato je potrdil zamisel M. Terseglava in menil, da bi obnavljanje spomenikov obeh kultur imel izreden kulturološki in zgodovinski pomen. Obe kulturi bi se dalo predstaviti v Podsredni, eno na gradu, drugo na prostem.

J. BOGATAJ je menil, da muzejske zbirke ne bi smele biti ločene na arheološke, kulturnozgodovinske in etnološke. Zbirka mora odražati človeka in njegovo kulturo, zato se drugod po Evropi stroke že povezujejo, tudi pri muzejskih postavitvah.

M. MATIČ pa je razmišljala, kaj razstaviti na Kozjanskem. Menila je, da je za vsak večji kraj ali pokrajino pomembno, če ima etnološki muzej, zato je predlagala tudi za Kozjansko, kjer bi muzej lahko bil v gradu Podsreda. Okrog gradu bi postavili objekte tradicionalnega stavbarstva. Kustosi, ki bi skrbeli za tak muzej, bi v teh hišah tudi stanovali. V okviru takega

muzeja bi bila lahko vključena tudi razstava keramike in lončarstva in bi jo tudi ekonomsko izkoristili (prodaja, turistični izleti). V okviru takšnega muzeja bi se namreč dalo idealno vključiti nekatere tradicionalne obrti, ki so bile predstavljene v Kostrivnici. Te obrti bi oživile "naselja", dalo pa bi se jih še ekonomsko izkoristiti v turizmu. Hkrati bi bila živa razstava, kjer bi izdelovalci delali, turistom pa bi lahko prodajali keramične spominke s kakarakterističnimi vzorci. V Kumrovcu se namreč ni dalo ničesar kupiti, čeprav bi marsikdo rad. Matičeva je menila, da tudi na Kozjanskem propadajo etnološki predmeti, zato je muzej potreben. Mladinske brigade in študente etnologije bi lahko vključili v postavitev muzeja in v njegovo nadaljnje delo. Študentje bi tu lahko opravljali obvezno terensko prakso, kjer bi pod vodstvom konservatorjev zaščitili dragocene zgodovinske in etnološke spomenike.

D. DRLJAČA se ni strinjal s tem, da bi v gradu še kaj postavljali. V grad sodita zgodovinska in etnološka razstava, vzhodje gradu oz. najbližji kraj pa naj se uredi za prodajni center, saj bi npr. v Podsredni lahko oživeli tradicionalne obrti, ki bi jih študentje etnologije najprej dobro raziskali. Arhitekti bi s sodelovanjem etnologov izdelali urbanistično zasnovano kraja ali vzhodja. Drljača je še poudaril, da le z etnološko vsebino ne bo mogoče rešiti Podsrede in Kozjanskega, če ne bodo etnologi znali poiskati rešitve za nova, sodobna stanovanja.

M. MAJANOVIČ je predlagala, da bi se v gradu Podsreda razvil center za izdelovanje drobnih spominkov. V pritličju muzeja bi bila razstava slovenskega lončarstva, orodij in izdelkov, v Podsredni ali kje drugje pa bi morali odpreti večjo delavnico za izdelavo lastnih spominkov. Zavzela se je še za to, da bi bili spominki in tradicionalne obrti oproščene družbenih dajatev. Menila je, da ne bomo prišli daleč, če bomo na vse stvari gledali le skozi dinar. Ob izletu po Kozjanskem se ji je utrnila misel, da bi bilo Kozjansko idealno področje za kmečki turizem, povezano z zdraviliškim turizmom v Podčetrtru in v Rogaški Slatini.

J. BOGATAJ je menil, da mora vsaka pobuda za kmečki turizem izhajati iz temeljitih raziskav in študij, saj smo se ga v Slovenije v začetku lotili preveč kampanjsko, poleg tega pa pri raziskavah niso sodelovali etnologi.

Ob možnostih etnološkega muzeja na prostem in ob nekaterih pobudah razpravljalcev se je razvil pogovor o muzejih na prostem kot o turistični zanimivosti in upoštevanju vredni ekonomski kategoriji. Nadaljnja razprava je razdeljena na razmišljanja o etnoparku na splošno in o konkretnih pobudah za Kozjansko.

J. VUKMANOVIČ je povedal, da je etnopark najpomembnejša oblika etnografskega muzeja, saj se v njem lahko predstavi tako materialna kakor duhovna kultura nekega naroda. Etnološki predmeti vedno hitreje propadajo, vse manj je možnosti za njihovo zaščito, zato bi se nekaj dalo ohraniti v etnoparkih. Kozjansko je za Vukmanoviča idealen kraj za etnopark. Ob ohranjenih kozjanskih hišah bi bilo potrebno oživiti za to področje značilne obrti. Keramika je samo ena med njimi.

J. BOGATAJ je opozoril, da so v svetu etnoparki, živi muzeji, ki so finančno donosni, ker so privlačni za ljudi. Ti muzeji imajo pravo vsebino.

T. ČUBELIČ je pripomnil, da je etnopark svetovni problem in ne samo jugoslovanski. Opisal je vse svetovne etnoparke, ki jih je sam videl, in se zavezal za to, da bi zbrali izkušnje teh muzejev.

Nato je T. Čubelič povedal še nekaj kritičnih pripomb k filmu Nasmeh in bolečina, saj je v njem pogrešal več sistema, da bi bila poleg moderne urbanizacije prikazana še tradicionalna kultura. Tak sistem bi morala zastopati tudi inštitucija, ki bo v prihodnje skrbela za to področje. Jasno mora biti določeno, kaj sodi v pokrajino, kaj v oblikovanje kulturne krajine, kaj se v tem pogledu sme in kaj ne, kje bo v programu tradicionalna kultura, kje urbani projekti. T. Čubelič je menil, da mora to biti znano, da ni treba vsega prepuščati arhitektom, ampak bi

se morali etnologi in folkloristi bolj vključevati v življenjske tokove in v interdisciplinarne projekte.

D. DRLJAČA je poudaril, da se etnoparku ni mogoče izogniti, potrebno pa je spregovoriti o njegovih dobrih in slabih lastnostih in o slabih uresničitvah osnovne ideje. Slabo je, ko etnopark postane le zbirka prenesenih predmetov. V etnoparku, ki je muzejska ustanova širokega značaja (arheološka, etnološka, kulturnozgodovinska), mora biti zaščiten ambientalna celota na mestu, ki je etnološko in muzeološko obdelano. Ob tem se srečamo s tehničnimi in finančnimi težavami. Predsednik šmarske občine je povedal, da že zdaj komaj vzdržujejo celotno infrastrukturo. Zato na Kozjanskem ne bi bil mogoč etnopark, kamor bi predmete samo preselili od kod drugod, saj bi bilo potrebno te objekte vzdrževati, plačevati čuvaje itn. Tako je npr. v Kumrovcu, kjer sta etnološko bogastvo in dediščina prepuščena milosti in nemilosti obiskovalcev. Drljača je omenil, da stane letno vzdrževanje etnoparka od petsto tisoč do stare milijarde. To pa za Kozjansko ne pride v poštev.

P. VLAHOVIČ je pripomnil, da moramo o etnoparkih najprej doseči skupen jugoslovanski dogovor in projekt. Delovne skupine iz vsake republike naj napravijo osnovne kriterije in določila in pokažejo bodočnost etnoparkov. Jasno je, da bo vsak muzej na prostem mrtev, dokler ga ne napolnimo z življenjem. Ne smemo idealizirati, da lahko ohranimo Kozjansko ali Savinjsko dolino ali dolino Krke, Tare itn. tako, da prisilimo ljudi, da stanujejo v hišah iz preteklih dob in ne pustimo nikakršnih inovacij. Zakoni življenja rušijo take predstave. Predmete naše dediščine moramo usposobiti za življenjsko funkcijo. Če to dosežemo, smo dosegli tudi sredstva za njihov obstoj. Navedel je primer, da če se neka delovna organizacija, npr. PKB v Srbiji, obveže prenesti mlin na veter in poleg njega postaviti prodajalno pekovskih izdelkov — v čem bi bila tu, se sprašuje Vlahovič, porušena etnologija kot znanost.

VULETIČEVA je dodala, da se je proklamirano vključevanje združenega dela v etnološke projekte v Srbiji že začelo, kar dokazuje projekt etnoparka pod Avalo. PKB je zaposlil etnologe, ki sedaj preučujejo arhive. Drugi zglede povezovanja stroke in združenega dela pa je Sirogojno, kjer gre za postavitev lokalnega etnoparka, 123 objektov pa je že postavljenih.

RAKIČEVA je posredovala skušnje beograjskih etnologov in je menila, da je za vsako stvar, tudi za Kozjansko, najprej treba izdelati strateški načrt celotne uporabne etnologije. Zavzela se je, da se tudi v Sloveniji ustanovi neformalna skupina, kakršna je beograjska skupina za multimedialno dogajanje. Ta skupina bi pripravljala načrte za oživitve etnoparkov, gradov itn. Ustanovili pa bi morali tudi etnološko službo, ki bi delala "scenarije" prireditvev po izvornih običajih itn.. Za začetek bi bilo potrebno urediti vzožje gradu in v kraju oživiti tradicionalno obrt, kjer bi lahko sodelovali tudi uporabni umetniki, oblikovalci, ki bi ustvarjali po vzoru ljudskih izdelkov. V takem kraju bi potekala različna posvetovanja, raziskovalcem in obiskovalcem bi bil kot retorta, kjer življenje nekega zgodovinskega obdobja teče pred gledalčevimi očmi. Opozorila je na grad Ford v Vancouveru, kjer se turisti srečujejo z živo zgodovino.

J. BOGATAJ je to zavrnil kot neutemeljen model in pojasnil, da v Kanadi niso prišli do tega muzeja z enkratnim modelom, ampak po stopinjah: znanstvenoraziskovalna stopnja, raziskava kulturnih in ekonomskih elementov in končna interdisciplinarna aplikacija v praksi.

Za B. KOSTELCA je bilo važno, da se stroka in družba zavedata, kaj hočeta, potem pa naj rezultate raziskav uporabi praksa. Zanj bi bil lahko zgleden primer Rogaška Slatina z zaledjem. R. Slatina z zdraviliškim turizmom bi morala postati center, ki bi razvijal Kozjansko. Brez ekonomske osnove ne bo nič. Etnologi morajo imeti izdelane načrte in skupaj z ekonomisti vplivati na različne strukture, da se načrt uresniči.

Oživiljanje starih obrti nakazuje že nekaj možnosti za zaposlovanje, hkrati pa bi bilo potrebno zaledje s temi obrtmi vključiti v turistično ponudbo Rogaške Slatine. Gre za razvoj pasivnega turizma na Kozjanskem. Etnopark ne sme biti le "maketa", kakor je Kumrovec.

Nekoliko širše je o etnoparku razmišljal ZORIČ, ki je menil, da se s tradicionalno kulturo ne sme človek več srečati le na odru, ampak dejansko. Ljudi je lažje spoznati v njihovem življenjskem okolju in jih je moč pristneje doživeti, kakor pa s plošče ali folklornih prireditev. Zorič se je zavzel za to, da se s tradicionalnemu plesu in pesmi vrne poln smisel, ljudem pa izgubljene prvine, ne nostalgični odrski spomini, da bodo lahko ustvarili živo celoto. Iz pesmi se ljudje učijo ljubezni do svojega kraja, iz nje se učijo, z njo izražajo življenjsko filozofijo. Tudi danes bi se dalo marsikaj tega ohraniti, če bi ohranili določene oblike vaškega gospodarstva. Ob tem je opozorila na ekonomski vidik z zgleodom nekega italjanskega kraja, kjer prirejajo "kolonije" oz. tečaje za oblikovanje keramike, tečaje o tradicionalni ljudski prehrani itn. Ti tečaji so zelo dragi, vendar kljub temu ne morejo sprejeti vseh prosilcev in turistov. Tečaji so privlačni tudi zato, ker potekajo v zaščitenih ali za to namenjenih krajih. Z življenjem pa so kraji že zavarovani pred propadanjem. Nasprotoval je konceptiji obnavljanja gradov in samostanov, kjer bi pod ključem varovali lokalne zbirke. To pomeni le neprestano tekanje za denarjem. Ko organizatorju uspe zbrati sredstva za streho, se mu že podira zid. Ko zbere sredstva za zid, mu spet pušča streha. Poleg tega je taka zbirka brez življenja, okoličani pa nimajo časa in včasih tudi volje ne, da bi si jo hodili ogledovat. Zato se je zavzel, da bi v grajskih in samostanskih prostorih delovali študijski praktikumi, seminarji, specializirane knjižnice in seveda gostinstvo. Tako bi v objekte vračali življenje. Etnologi bi morali ljudem predstavljati vrednote tistega, kar je danes zapostavljeno.

Pogovor o Kozjanskem je vodja diskusije J. BOGATAJ strnil v priporočilo, da se pri Slovenskem etnološkem društvu oblikuje delovna skupina, ki bo v sodelovanju družbeno-političnimi organizacijami v šmarski občini oblikovala osnutek projekta in strategijo načrta nadaljnjega razvoja. To je bil tudi sklep udeležencev prve plenarne teme.

V neformalnih pogovorih s kolegi iz drugih republik in med s slovenskimi etnologi so vzniknile še nekater pobude, ki jih zaradi zanimivosti objavljamo, čeprav gre le za osnutek in spontane vizije brez širšega teoretičnega zaledja:

1. Najprej je potrebna temeljita etnološka raziskava (več raziskav Kozjanskega, ki naj upošteva vse arhivske in ustovne vire o noši, običajih, prehrani, obrti, gospodarstvu, arhitekturi — o načinu življenja. V raziskave je potrebno vključiti dosedanja dela na tem področju (Celjski muzej, celjski Zavod za spomeniško varstvo).

2. Podrobno je za Kozjansko treba preučiti in obdelati Goethovo zbirko topografije Štajerske, ki jo za ISN pridobil N. Kuret in jo raziskuje.

3. Treba je nadaljevati z zbiranjem podatkov iz starejših časopisov, revij itn. (Novice). Že pri arhivskem delu bi lahko sodelovali študentje, ki bi vire predstavili po posameznih področjih (obrt, prehrana itn.).

4. V sodelovanju z Zdraviliščem iz Rogaške Slatine je treba uresničiti temeljito raziskavo tradicionalne prehrane Kozjanskega.

5. Potrebna bi bila tudi podrobna raziskava ljudskega zdravilstva. Te raziskave bi bile lahko osnova aplikativnim študijam o možnosti vključevanja tradicionalne prehrane v zunaj penzijski ponudbi Rogaške Slatine in okolice, Podčetrka itn. S tem se odpirajo možnosti za ureditev specializiranih domačih gostiln, kleti ...

6. Pod vodstvom muzejskih delavcev (celjskih in ljubljanskih) bi študentje raziskovali domačo obrt (raziskave

bi spet služile aplikativnim interdisciplinarnim projektom za etnološko in ekonomsko oživitve teh obrti).

7. Potrebne so globalne študije o možnostih kmečkega turizma. Brez natančnih izračunov seveda ne gre, vendar pa je že "na pamet" mogoče sklepati o ekonomski upravičenosti obnov posamičnih lokalov (Belvue) v specializirane gostilne s tradicionalno prehrano. Etnologi bi "jedilnike" in "scenarije" ponudili Rogaški Slatini, ta pa bi pomagala pri študijskih raziskavah in terenskemu delu etnologov.

8. Kostrivnica je bila s svojo prireditvijo in tradicionalno kuhinjo zgled, kako bi lahko poživili turistično ponudbo, ki bi prinesla dobiček vsem. Ker bi turistu ponudili iluzijo ali rekonstrukcijo avtentičnosti pokrajine, bi ta tudi več potrošil v takem okolju. Sodobna psihologija turizma danes ugotavlja, da današnji turist vedno bolj želi in zahteva "eksotičnost" in "dušo" kraja, kjer prebiva. K tej eksotiki pa ne sodijo le občasne folklorne prireditve, ampak stalen ambient s ponudbo domačega načina življenja, prehrane itn.

Etnologi morajo najprej poskrbeti za osnovne študije, iz katerih se bo lahko gradilo naprej. Sredstva, ki bi jih morala Rogaška Slatina ali delovne organizacije šmarske občine vložiti v raziskave, bi bila minimalna v primerjavi s pridobljenim, iz nove ponudbe dotekajočim denarjem.

9. Slovensko etnološko društvo se je v razgovoru o Kozjanskem moralno obvezalo, da bo koordinator akcije, katere teža bo padla na Oddelek za etnologijo FF, na Slovenski etnografski muzej in omenjeni celjski ustanovi. V razgovoru pa se je tudi pokazalo, da bi bilo iz praktičnih razlogov najbolje, da izvedbo raziskav na Kozjanskem prevzame Oddelek za etnologijo Filozofske fakultete v Ljubljani v sodelovanju s celjskim muzejem in drugimi ustanovami. Oddelek za etnologijo bi v raziskave vključil terensko delo študentov in diplomska in seminarska dela. Delitev dela z drugimi ustanovami bi bila stvar medsebojnega dogovora.

10. Pokazala se je potreba, da bi etnologi takoj začeli z raziskavami Kozjanskega (poleg tistih, ki že tečejo) in naj bi se že v letu 1984 povezali z družbeno-političnimi in turističnimi organizacijami v šmarski občini in se dogovorili za program raziskav, ki bi ga predložil Oddelek za etnologijo, in za finančno podporo, ki bi jo priskrbel šmarska občina oz. Rogaška Slatina.

Omeniti pa moramo, da je bilo izraženih še več različnih pobud. Razpravljalci so se zavzeli za postopno delo, s katerim pa ne bi smeli odlašati.

2. plenarna tema: TEŽNJE V POVOJNI JUGO-SLOVANSKI ETNOLOGIJI IN FOLKLORISTIKI

Voditelj diskusije M. TERSEGLAV je na kratko preletel pobude in delo za to temo v obeh zvezah in po republikah in še enkrat opozoril na smernice, ki jih je za referate poslalo SED vsem republiškimi društvom že leto in pol pred kongresom. Ugotovil je, da so referati kljub osnovnim smernicam zelo različni in so plod trenutnih piščevih orientacij v stroki, niso pa objektivni pregled republiških etnologij in folkloristik. Nekateri pregledi so zelo pozitivistični (koliko knjig in člankov je izšlo, koliko ljudi se je zaposlilo itd.), večini manjka prikaz teoretičnega stanja v stroki, nekateri opisujejo le zbiranje predmetov tradicionalne kulture. Vsem referatom je skupno to, da vztrajajo pri svojih "šolah", iz katerih so izšli, premalo pa je razmišljanja, kakšne so te šole in koliko se je še mogoče sklicevati nanje. Referati se tudi premalo sprašujejo, ali je mogoče razmišljati o splošnih metodoloških načelih za celotno jugoslovansko etnologijo in folkloristiko ali bomo vztrajali pri republiških usmeritvah in šolah. Opozoril je na nekatere "absurde" v stroki in po republikah, tako v razporeditvi dela med etnologijo in folkloristiko kakor tudi v terminologiji in v pojmovanju predmeta raziskav (nekje je nosilec etnološkega dela folkloristična ustanova, npr. na Hrvaškem, nekje fakulteta, npr. v Sloveniji, nekje muzej, npr. v Črni gori). Še večja je zmešnjava v terminologiji, saj imajo v nekaterih republikah etnološki muzej (Makedonija), nekje pa je etnografski muzej in etnografski časopis (Slovenija), čeprav je ta že pred vojno imela etnološki časopis. Referati so spet opozorili na ločenost med etnologijo in folkloristiko in so nejasno opredelili vprašanje "matičnih" strok. Sledi vprašanje ločenosti strok in različnih pogledov na predmet raziskav, vendar je opaziti, da v referatih ne gre samo za dobrodošla strokovna nasprotja, ki vedo potiskajo iz statičnosti, ne gre za osebna prevrednotenja določenih spoznanj in preživelih stališč, temveč za razločke, ki jih lahko pripišemo medsebojnemu nepoznavanju in nepoznanju evropske teoretične literature in misli. Razkljnost v strokah se zato nujno zrcali tudi v pogledih na bodoče naloge strok, ki jih nekateri referenti sploh niso nakazali, nekateri pa vidijo bodočnost stroke v raziskovanju sodobnega in mestnega življenja, drugi pa spet vztrajajo pri raziskavah ruralnih območij in preteklosti. Notranje vezi med usmeritvami so prešibke, da bi se lahko ustvarila jasna celostna podoba strok v sedanjosti in prihodnosti. Ob nakazanih problemih naj bi se razvil pogovor.

Druga voditeljica pogovora M. MATIČ je videla možnost za bolj poenotene referate v tem, da bi na kongres povabili le dva referenta (za vsako stroko po enega), ki bi dala splošne poglede strok po vojni. Razpravljalce je opozorila, naj spregovorijo tudi o dobrih rešitvah v strokah, pa tudi o drugih problemih, ki v predstavitvi niso nakazani. Razgovor naj bi potekal najprej o republiških referatih, če so kje res tehtne pripombe, drugače pa se morajo razpravljalci posvečati celotni jugoslovanski problematiki oz. vprašanjem jugoslovanske etnologije in folkloristike.

O posameznih republiških referatih sta želela spregovoriti dva razpravljalca. Denana BUTROVIČ je prebrala pripombo R. KAJMAKOVIČ k referatu Razvojne tendence v etnologiji SR BiH, avtorja L. Hadžidedića. Kajmakovičeva je referatu očitala, da ni pokazal prave vloge Glasnika Zemaljskega muzeja iz Sarajeva in nesorazmerje v prikazovanju pomena Zemaljskega muzeja in Akademije znanosti na eni ter univerze v Sarajevu na drugi strani, saj je referat krivično ocenil delo etnološkega oddelka sarajevskega muzeja, ki se je dolgo otepal s kadrovskimi problemi. Avtorica je nato navedla pomembne akcije muzeja v obdobju 1945–1980 in opozorila na Hadžidedićevo pomanjkljivo pisanje o teoriji

stroke in o teoretičnih polemikah, ki so strokovnjake razdelile na "tradicionalce" in "moderniste". Po mnenju Kajmakovičeve bi prav tradicionalna šola zaslužila nekaj več pozornosti, saj je začela z velikimi akcijami, ki so še danes pomembne, ko bosanska etnologija stoji pred dilemo "arheoetnologije" in etnologije sodobnega življenja.

(Avtorica prispevka je poslala pismeni dopis, ki ga je predsedstvo upoštevalo in ki ga objavljamo v skrajšani obliki, vendar pa so vsi razpravljavci menili, da so bile pripombe na republiške preglede stvar republiških društev, ki bi morali pred kongresom na svojih sestankih rešiti probleme republiškega značaja, kar je organizator v svojih smernicah tudi večkrat jasno poudaril.)

M. MATIČETOV je spregovoril o makedonskem folklorističnem referatu oz. pregledu, saj nekateri problemi zadevajo celotno jugoslovansko folkloristiko. Matičetov je opozoril na izdaje makedonskega folklorističnega gradiva, ki večkrat ni opremljeno z najumnim znanstvenim aparatom (osnovni podatki o zapisovalcu, informatorju itn.), niti ni dovolj analizirano in raziskano. Opozoril je na nekatere makedonske zbirke, ki so bile za druge jugoslovanske raziskovalce pravo odkritje novih motivov, na zbiranje in akcijo skopskega folklorističnega inštituta, ki ima ogromno magnetofonskih posnetkov, vendar je to gradivo drugim raziskovalcem nekoliko odmaknjeno, saj ni inventarja posnetkov. Zaradi pomanjkanja znanstvene dokumentacije je Matičetovu bilo nejasno tudi piščevo (Penušliski) sklicevanje na razne zbornike, saj se v njih neprestano spreminjajo podatki, pa tudi vsak izdajatelj je po svoje popravljalo gradivo, prvotni vir pa bralcu in raziskovalcu ni poznan. Gre za neznanstvene izdaje zbirk gradiva, proti katerim bi makedonski folkloristi morali nekaj ukreniti, je zaključil svoje razmišljanje M. Matičetov.

Ob posameznih republiških referatih se je ustavil tudi P. VLAHOVIĆ, ki se ni strinjal z ugotovitvami v makedonskem referatu, po katerih naj bi segal začetek makedonskega naroda šele v leto 1944. Vlahović postavlja ta začetek v 14. stoletje. Za črnogorski referat je menil, da iz njega nista dovolj razvidna vloga in pomembno delo Jovana Vukmanovića. Podobne pomanjkljivosti je zasledil tudi v srbskem in bosanskem etnološkem referatu.

O. SUPEK-ZUPAN pa je bil v srbskem referatu nejasen pojem strategija, saj se po njenem ne nanaša niti na metodologijo, niti na strateški odnos etnologije kot znanosti do družbe.

Pripombam k republiškim referatom sta sledila prikaza MARIJE KISS o etnološkem raziskovalnem delu med Srbi in Hrvati na Madžarskem. O slovenskem etnološkem delu v Porabju na Madžarskem je poročala MARIJA KOZAR-MUKIČ.

Splošno diskusijo o težnjah v povojni jugoslovanski etnologiji in folkloristiki je pričel P. VLAHOVIĆ. Pohvalil je SED za organizacijo dolgo pričakovanega skupnega kongresa. Menil je še, da je bila 2. plenarna tema premišljeno izbrana, ker nas ob 40. letnici Avnoja postavlja pred vprašanja o našem preteklem delu. V referatih na to temo je Vlahović opazil tele osnovne značilnosti: 1. Referenti govorijo, da je bilo po vojni v stroki premalo narejeno. 2. Veliko se posvečajo vprašanju kadrov. 3. Referati kažejo, da stroki manjka strateški načrt. Folkloristični referati so se Vlahoviću zdeli boljši, saj je tudi folkloristika po vojni šla včasih dalje in globje od etnologije. Vlahović je zavrnil teze, da v povojni jugoslovanski etnologiji ni bilo nič narejeno. Navajal je primere za nasprotno trditve, tako pri preučevanju prebivalstva, tradicionalnega gospodarstva, raziskavi hiš, noše, običajev, verovanj, torej na področju ljudske ustvarjalnosti. Po Vlahovićevem mnenju je bilo dosti narejeno tudi pri ohranitvi kontinuitete vede: "Zavedati se moramo", je dejal, "da se svet ni začel šele z nami, ampak mi le nadaljujemo razprave o problemih,

za katere pa včasih mislimo, da jih danes šele odkrivamo. Imamo tudi opredelitve, ki kažejo novosti v teoriji. Ta premik pa ni majhen", je poudaril Vlahović in dodal, da jugoslovanska etnološka in folkloristična teorija ne zaostaja za evropsko ravni. Le kar se tiče metode dela in teorije je Vlahović poudaril, da mora izrasti in izhajati iz naše vsebine, "iz našega gradiva je treba ustvariti Lévi-Strausse in vse druge teoretike, saj imamo za to osnovo — naše gradivo. Ne smemo pa v tuje kalupe metati naše gradivo in probleme po pogovoru "noga lička, a cipela bečka", je končal razmišljanje P. Vlahović.

D. RIHTMAN—AVGUŠTIN se je zavzela za "absurde" v znanosti, saj je po njenem mnenju strokovni razvoj možen le v dilemah in sporih. Obstaja pa po njenem veliko raziskovalnih možnosti in o teh je treba skupno razmišljati in se ne preveč žalostiti zaradi pomanjkanja teorije, ki manjka tudi drugim vedam, ne samo etnologiji. Teorija naj bi bila le optika za raziskovanje terenske prakse. Rihtmanova je razmišljala tudi o Vlahovićevem mnenju, naj naša teorija izhaja iz našega gradiva. To bi bilo za Rihtmanovo sprejemljivo, a ni prepričana, da danes lahko da Jugoslavija svojega Lévi-Straussa ali še kaj sodobnejšega. Stalno in temeljito moramo spremljati vse teoretične premike v svetu, tako v etnologiji kakor v folkloristiki. Evropska teoretična spoznanja bi morali verificirati na našem gradivu in tako oblikovati svoje teoretične modele. Nato je diskutantka razgrnila svoj pogled na etnološko teorijo zadnjih 15 let in ugotovila, da se nekatere razprave in raziskave zelo naslanjajo na teorijo, a nikjer ni nobenih pripomb oz. opomb, da se razmišljanja opirajo na naše gradivo. Nato je Rihtmanova opozorila, da nam teorija ni potrebna zaradi teorije, ampak zato, da bi lahko razumeli in interpretirali pojave v kulturi nekaj in danes. Po njenem raziskave ne bi smele biti brez opore v gradivu. Ugotovila je, da je tudi v kongresnem zborniku nekaj referatov, ki niso upoštevali zbiralnega dela pred vojno in ki bi moralo trajati še danes. Rihtmanovo ni skrbelo, da so naši pogledi različni, niti to, da nimamo poenotene terminologije, saj mora vsaka človeška in strokovna generacija vedno znova premisliti sebe in svoje cilje, vsako znanstveno delo pa mora razviti tudi svojo terminologijo, za katero je važno, da jo pisec obvlada, da jo razume in da ve, kaj z njo hoče.

Nato je Rihtmanova spregovorila še o etnoloških "šolah" in menila, da so bile pretekle šole preveč izključne, zato je pretekla etnologija izločila kot neetnološko vse, kar ni bilo narejeno po tej šoli. Pretekla etnologija in šole so zato samo onemogočile še tisto, kar je bilo dobrega v njih, saj ni bilo dostopno, ker te šole niso našle povezav z drugimi. Zato je predlagala razpravo o teh stvareh, ne o drobnarijah, npr. kaj kdo ni ali je citiral, temveč za pogovr o ciljih etnologije in folkloristike danes. Po diskutantskem mnenju bi bil eden izmed ciljev, ki je po njenem tudi večer — raziskovanje vsakdanjega načina življenja. Opozorila je, da je tudi preteklo etnologijo z raziskavami tradicionalne kulture zanimalo vsakdnevno življenje nižjih slojev in tako etnološki cilj preteklosti postaja tudi etnološki cilj sedanjosti. Po njenem mnenju se današnji človek upira velikim sistemom (ekonomskim, političnim itn.) in se v svojih humanih težnjah opira na kulturo kot način življenja. Nekaj zato izpod velikih tokov in izpod fevdalnih plasti vzniknile posebne kulture v vaseh, med etničnimi skupinami in v širših prostorih. To je danes predmet naših raziskav preteklosti. V takem načinu razmišljanja in raziskav vidi Rihtmanova veliko možnost za današnjo etnologijo.

N. PAVKOVIĆ je menil, da je nesprejemljivo vztrajanje pri izgradnji lastne teorije iz lastnega gradiva. Po njegovem bomo tako ostali na stranpotih glavnih tokov etnološke znanstvene misli, ki se razvija v drugih državah. Menil je, da naše specifično, jugoslovansko gradivo še ni pogoj za ustvaritev naše specifične teorije, saj je npr. magični način mišljenja Dalmatincev, Makedoncev

itn. v strukturi enak mišljenju kakega Papuanca. Zato je Pavkovič menil, da nas ne bo nikamor pripeljalo vztrajanje pri tezi, da se le iz lastnega gradiva da ustvariti lastna teorija.

Nato je spregovoril še o predmetu etnologije, za katerega je trdil, da je dinamična in zgodovinska kategorija, ki se stalno spreminja, in tudi mi smo danes priče zgodovinskega razvoja in mišljenja o naših narodih. Pavkovič je menil, da se iz razgovora in referatov občutijo mnenja, ki zagovarjajo le raziskave preteklosti, sodobnost pa naj bi bila za etnologa manj vredna. Etnološki prispevek k preteklosti je videl v tem, da razjasni kulturo agrarnih družb, ki je živela vzporedno z elitnimi kulturami preteklosti. Elitna kultura je po njegovem mnenju pustila za seboj pisane sledove, kaže se v državnih, cerkvenih, vojaških itn. inštitucijah, toda vzporedno je živela še ena kultura.

Pavkovič je opozoril, da so prav najnovejša etnološka raziskovanja v Srbiji pokazala, da je mogoče slediti določenim kulturnim pojavom od zgodnjega srednjega veka do danes. Zavzel se je še za raznovrstnejše raziskave in za diahrono metodo v preučevanju kulturnih pojavov. Zastarelo je mnenje, ki vse tuje in sodobno zavrača. Treba se je spoznati z vsem in tudi pri nas se morajo kresati mnenja, čeprav gre le za zapoznele odmeve nekaterih že afirmiranih evropskih šol in smeri.

Đ. BUTUROVIČ je menila, da so neizenačeni rezultati referatov odraz neizenačenih kriterijev, tako da so nekateri, npr. hrvaška etnološka referentka, podcenjevalno pisali o folklorističnem delu. Zato je Buturovičeva menila, da še ni čas za združitev etnologov in folkloristov v enotno društvo, saj je metodologija dela pri obeh vedah zelo različna.

T. ČEBELIČU se je zdelo, da se morajo etnologi najprej sporazumeti o nekaterih načelnih vprašanjih, kakor je terminologija, saj je za sporazumevanje potrebna vsaj minimalna enotnost. Nato je spregovoril o terminu tradicionalna kultura in menil, da bi morala Radičeva koncepcija vasi, mesta in njihovih kultur doživeti ponovno in radikalnejšo kritiko.

Ob referatu Olge Supek-Zupan se je Čubelič ustavljal ob problemu predmeta raziskave, saj bi se po njegovem morali vnovič vprašati po njem, češ da je nemogoče vztrajati pri ljudski kulturi, ampak bi morali dati globljo specifikacijo. Končno pa bi se moralo vprašati, s kakšnimi sredstvi raziskujemo posamične pojave. Gradivo imamo, je menil razpravljalec, prenoviti pa bi morali metode. Čubelič je opozoril, da mora kongres nekaj storiti tudi glede predlogov za svetovni etnološki in antropološki kongres, ki bo čez nekaj let v Jugoslaviji.

O širini in koncepciji strok je Čubelič menil, da ne zaostajamo za svetom, potrebujemo le več znanstvene discipline v sprejemanju metod in v njihovem definiranju.

O. SUPEK-ZUPAN je spregovorila o predmetu etnologije, saj so ji referati pokazali, da "ljudstvo" stare etnologije ni več edino raziskovalno področje, ker gre za razslojenost družbe in ne obstaja le "preprosto" ljudstvo. Po njenem mnenju se sedanja etnologija, ki raziskuje vsakdanji način življenja, ne more omejitve le na nižje sloje.

Potem se je dotaknila Čubeličeve misli o ponovni revalorizaciji Radiča in menila, da je bilo to deloma že storjeno na posvetih hrvaškega in slovenskega etnološkega društva. Še enkrat je povzela Radičeve poglede in dodala, da ljudstvo kot osnovna kategorija naše zgodnejše etnologije danes ni več sporno in da iz te kategorije izhaja danes na Hrvaškem in v Sloveniji drugačen odnos etnologije kot znanosti.

Nato je Supkova spregovorila še o pojmu tradicija in se zavzela za novo in natančnejšo opredelitev pojma. Nova opredelitev se ji zdi potrebna zato, ker se neposredno povezuje z našim razumevanjem preteklosti in sedanjosti v etnoloških obravnavah. Postavlja se torej vprašanje, kaj raziskovati in do kakšne meje. Za Supkovo tradicija ni določeno zgodovinsko obdobje, ampak proces, v katerem vsaka generacija ponovno vidi svojo kulturno preteklost

in jo poskuša definirati in koristiti na različne načine in v različne identifikacijske namene svoje sodobnosti. To pomeni, da je današnje doživljanje sveta povezano z videnjem tradicije. Pri tradiciji gre za ahistoričen proces, gre za proces prenašanja (npr. individualne ali kolektivne invencije) na širšo družbeno skupnost (etnično, poklicno...). Ta invencija pa ne postane tradicija, dokler je ne sprejme širša skupnost, dokler ne postane legitimna v družbenem in kulturnem pogledu. Čas, ki je potreben za to, da tradicija postane ustaljeno vsakodnevno obnašanje, oziroma da vstopi v vsakdanje življenje, pa je odvisen od tega, za kakšen kulturni pojav gre.

D. DRLJAČA je navezal svoje misli na vprašanje predmeta etnologije in folkloristike in se zavzel za krepitev tistih preučevanj, ki osvetljujejo žive etnične procese in medetnične odnose v jugoslovanski večnacionalni družbi. Zaenkrat se s temi vprašanji mnogo več ukvarjajo politologi, sociologi in zgodovinarji, etnologi pa so le kritiki raziskav ali pa kuloarski razpravljalci. Vendar so prav etnologi poklicani, da pojasnijo nekatere današnje pojave, npr. mednarodne spore, verske vojne itn. Drljača je postavil retorično in provokativno vprašanje, ali sta združeni (etnološko in folkloristično) dolžni na svetovnem kongresu etnologov in antropologov v Jugoslaviji pokazati naše jugoslovanske nacionalne specifičnosti in razložiti naše poglede na ta vprašanja. Svoje razmišljanje je zaključil z ugotovitvijo, da se v dosedanji diskusiji ni niti enkrat pojavila beseda dialektika.

Dialektika pa je bila izhodišče za razpravo D. NEDELJKOVIČA, ki je v vseh referatih in razločkih med njimi odkril ogromno dialektike. Kazala se mu je v celotnem povojnem delu etnologov in folkloristov.

Nato je spregovoril o razločkih: menil je, da le s spoštovanjem različnih pogledov v strokah lahko pridemo do zelene integracije. Le z medsebojnim pogovorom je moč priti do skupnih mišljenj, vendar le v individualnih pogovorih, brez omejevanja diskusijskega časa, ker mora vsak povedati svoje misli. Za uspešen in poglobljen razgovor pa so potrebne še nekatere pojasnitve: 1. Vedeti bi morali, da so etnologi folkloristi, le da so se odcepili. Etnologija se prav tako ukvarja s folklorističnimi problemi, ker drugo sploh ne bi bilo mogoče. 2. Folkloristi se niso nikoli od nikogar ločili in danes slavijo 30 letnico svojega dela. 3. Pobudniki prvega skupnega kongresa niso bili etnologi, saj poznamo velike folkloristične kongrese, na katerih so sodelovali pomembni etnologi in etnografi. Tu je bila združena ustvarjalnost.

O samem kongresu je menil, da v pripravljalnem obdobju ni bilo dovolj jasnosti, kaj hočemo, zato so se pojavili tudi referati, kjer je bil en avtor, a imel je množico sodelavcev. Kljub temu pa je vse ostalo abstrakcija.

Nedeljkovič je spregovoril še o želeni zasnovi kongresa in o (ne)uresničitvi želja. Do tega je prišlo zato, ker vodstvi zvez nista upoštevali resničnega življenja, saj se življenje po Svetozaru Markoviču in D. Nedeljkoviču ne da spraviti v kalupe ali po evngeljsko, naj se novo vino ne toči v stare mehove. Življenje prinaša novosti, te pa ne bodo zamenjale starega, če niso ustvarjene z delom. To pa ni več metodološko, ampak vsebinsko vprašanje. Poleg tega pa po Nedeljkoviču in Leninu ni nepomembnih stvari, saj le "nepomembne" drobnarije tvorijo celoto.

D. ZORIČ je menil, da je v nekaterih razpravah čutili bojazn za obstanek stroke, če bi ta preučevala samo podeželsko tradicionalno kulturo. Zato nekateri mlajši etnologi zagovarjajo misel, da mora etnologija preučevati sodobno življenje. Zorič pa se je ob tem spraševal, ali bomo v etnologijo — narodoznanstvo potegnili vse, kar danes sodi k narodu, in kaj je potem predmet sociologije. Le etimologija pojma ne more in ne sme biti povod za redefinicijo vede. Za zgled je navedel kemijo, kjer staroegipčanska beseda hem pomeni črna zemlja, pa vendar zato nikomur ne pride na misel, da bi redefiniral predmet kemije, ker kljub staremu pojmu ostaja jasen.

Dodal je, da so skoraj vsi, ki se danes borijo za razširitev predmeta etnologije, nekaj govorili, da je etnologija zgodovinska veda, zdaj pa se bojijo, da bo njihov predmet zginil, s tem pa tudi znanost. Poudaril je, da ne nasprotuje raziskovanju sodobnosti, vendar meni, da je to stvar sociologije. Etnologija je zgodovinska veda, ki na osnovi obstoječega gradiva (arhivskega in živega) govori o izviri, vplivih, razvoju in širjenju kultur. Ljudstvo se konstituira na podlagi karakterističnih spoznavnosti, ki jih ustvari in osvoji. Etnologija mora prav zato svojo pozornost usmeriti na te značilnosti, iz katerih bo spoznala skladen razvoj in identiteto ljudstva. Če pa je etnos proces, potem ima ta svoje faze. Veda ima torej še veliko dela, preden bo zaključila spoznavanje in zgodovinsko rekonstrukcijo ustvarjalnega procesa ene ali več identitet. Take sinteze nimamo še o nobenem našem narodu. Opozoril je, da je veliko, za etnologo pomembnega gradiva, v arhivih. S tem bi se morali raziskovalci spoprijeti prej kakor pa z urbano etnologijo. Modernisti se ob svojih sodobnih raziskavah sklicujejo na Lévi-Straussa, čeprav je v znanosti že spodbita logika njegovih spekulacij. Etnologi-modernisti zagovarjajo redefinicijo predmeta etnologije, a pri tem pozabljajo, koliko je sodobnost že vključena v predmet raziskovanj in da se ta lahko reši le z doslednim razumevanjem predmeta in predmetnosti. Prof. Bratanič je pisal o predmetu in predmetnosti že davno pred Bromlejem, vendar se nekateri niso od obeh ničesar naučili. "Modernisti" bi lahko videli vsaj to, da je naša tradicionalna kultura povezana s tistim, kar danes pojmuje kot zgodovino. Če bi to spregledali, se današnja etnologija ne bi tako zlahka in nepremišljeno odrekla sebi kot zgodovinski disciplini. Razmišljanje je sklenil z vprašanjem: Ali govori več o ljudstvu zgodovinska slika ali le postavka, da v nadgradnji neke logične nujnosti pomenita sekira in bager eno in isto?

J. BEZIČ je spregovoril o prispevkih, ki obravnavajo povojno jugoslovansko folkloristiko. Opozoril je na različno zavzetost referentov, saj so nekateri prispevali le poročila o dosežkih, nekateri pa pogumno opozarjajo tudi na slabosti. Slovenski referat je po Bezičevem mnenju srečno združil angažirano opredelitev z jasno in znanstveno utemeljeno razlago. To je bilo pred očmi tudi hrvaškimi folkloristom, zato je njihov referat sestavljen iz več koreferatov, ki so lahko jasneje in ostreje opozorili na določene probleme. Odprl je še vprašanje "matičnih" strok v folkloristiki. Menil je, da je to vsaj za etnomuzikologijo zelo važno vprašanje, saj površni opazovalci enačijo etnomuzikologijo z muzikologijo. O tem je bil dolgo prepričan tudi razpravljalec sam, vendar sta ga dolgoletno delo in sodelovanje z etnologi privedla do spoznanja, da ne moremo več govoriti o muzikologiji kot matični stroki, saj se je za uspešne raziskave potrebno vedno bolj opirati na etnologijo, sociologijo itn. Vendar etnomuzikološka dela tega ne odsevajo dovolj. Pripomnil je, da so v folklorističnih referatih nejasno nakazani in postavljeni cilji bodočega dela v folkloristiki.

M. MATIČ je razgovor o težnjah v povojni jugoslovanski etnologiji in folkloristiki zaključila z mislijo, da se še vedno v obeh strokah pojavljajo terminološke zadrege in nejasnosti, čeprav so strokovnjaki obeh zvez že dostikrat razpravljali o njih. Prav tako je z metodološkimi vprašanji (ali gre za etnologijo, etnografijo ali folkloristiko), ki so bila večkrat v programih naših kongresov. Situacija kaže, kakor da te ugotovitve namenoma ignoriramo in se ne želimo sporazumeti. Razgovor kolegov ji je odprl še nešteto nerešenih problemov obeh strok, zato se je Matičeva zavzela za nadaljnje skupno delo. Nato se je ustavila ob razločkih v referatih in menila, da so nastale zaradi nespoštovanja dogovorov, od česar ni izvzeto niti Slovensko etnološko društvo kot organizator in gostitelj. Po njenem mnenju je zaradi organizatorjevega spreminjanja koncepta oz. zaradi njegovega nespoštovanja smernic oškodovan srbski folkloristični referat, ker se je pošteno držal dogovorov in ni navajal pomembnejših del, kar izhaja iz nejasnih propozicij organizatorja.

Matičeva je še menila, da bi bilo dobro do skupnega svetovnega kongresa etnologov in antropologov v Zagrebu, nekatere metodološke in sporne stvari razjasniti, kar bi lahko naredili na manjših posvetih.

3. plenarna tema: PO SLEDEH NAJSTAREJŠE KULTURNE DEDIŠČINE

Voditeljica razprave M. KLEUT je na kratko predstavila probleme, ki jih je nakazalo 27 referatov v tej sekciji. Ugotovila je, da so referati zelo različni, ker naslov teme ni bil dovolj preciziran in dodelan, zato so se znašli tu referati, ki sodijo v sekcije. Vsi referati so bili preveč parcialni, saj niti ne nakazujejo sinteze, kaj šele, da bi jo podali.

T. ČUBELIČ je menil, da razločki v referatih izhajajo tudi iz nerazumevanja predmeta stroke. Zavzel se je za ponoven pretres predmeta, nalog in ciljev vede. Po njegovem mnenju mora vsak znanstvenik vedeti, kaj je predmet njegove vede, kateri so osnovni strokovni problemi, katere so pomožne discipline (interdisciplinarni pogledi), nekaj pa mora raziskovalec povedati tudi o zgodovini svoje stroke in predstaviti izvorni znanstveni vidik tega, kar preučuje. Ker predmet vede ni last ene same discipline, bi moral raziskovalec ob znanstvenih okvirih, v katerih se giblje, pokazati še na dopolnilne okvire. To je sodobna zahteva na vseh področjih človekovega ustvarjanja in delovanja. Ob problemih v folkloristiki je menil, da je že skrajni čas, da začnemo uporabljati sintagmo — zgodovina stroke.

Ob koncu pa se je dotaknil terminoloških problemov in menil, da je treba paziti pri njihovi uporabi in se izogibati terminom, ki nam niso jasni.

I. ZVONAR je nadaljeval Čubeličevo misel o zgodovini stroke in poudaril, da jo je potrebno izgraditi, a ne pozitivistično. Iz zgodovine stroke pa se bo lažje dalo preiti na razpravo o predmetu. Nato se je pomudil ob vprašanju vrednotenja ustnega slovstva. Nekatere stvari so važne le kot gradivo, na kar je lepo opozoril referat. J. Kovačiča. Zavzel se je za ločevanje med ustno in pisano književnostjo, vendar mu ni bilo jasno, ali se lahko poleg termina popularno (pučko) pesništvo uporabi tudi zveza "pučki" pesnik. Ni se strinjal z uvodno oceno referatov M. Kleutove, ker se mu zdi, da na petih straneh ni mogoče napisati znanstvene razprave.

S. PILETIČ je razložil vzgibe, ki so ga navedli k pisanju referata za to temo. Svoj referat pa je dopolnil še z nekaterimi novimi spoznanji.

Po mnenju P. VLAHOVIČA je tema Po sledih najstarejše kulturne dediščine zelo pomembna, saj referati odkrivajo folklorne elemente in sledi duhovne in materialne kulture. Vlahović je pogršel le raziskave o dedovanju imen. V nekaterih referatih, ki govorijo o kulturni dediščini, pa ga je motila nejasnost v izražanju, ko npr. črnogorski referent nejasno govori o Dukljanih, njihovi kontinuiteti in transformaciji v sodobni črnogorski narod. Ob takih stvareh je treba upoštevati dejstvo, da današnje arhaičnosti ne zamenjamo s kronološko preteklostjo; nevarno je namreč projicirati današnje stvari v preteklost, v globino. Nato se je ustavil ob Piletičevem referatu, ki mu je bila osnova Dučićeva knjiga. Ob tem je opozoril na Erdeljanoviča, na njegovo zgodovinsko analizo etničnih procesov. Erdeljanovičeva študija je naše prvo delo z antropološkimi karakteristikami. Erdeljanovič se je posvečal tudi jezikovnim problemom, ker je bil celovit v svojih preučevanjih.

Pohvalil pa je še tiste referate, ki so govorili o kulturni dediščini drugih narodnosti (albanske, turške itd.) v Jugoslaviji.

Zelo kratko, neživahno in neproblemsko razpravo o kulturni dediščini je zaključil D. NEDELJKOVIČ s splošnim razmišljanjem o kongresu in dokazoval, da bi bila kontinuiteta folklorističnega dela v branju referatov in v

kasnejši razpravi po branju. Poleg tega pa mora biti kontinuiteta izpolnjena še z revolucionarno tradicijo, ne s kulturno. Kulturno je lahko samo tisto, kar je revolucionarno, saj revolucionarnost osvobaja narode in ljudi ter spreminja svet. Spregovoril je še o predmetu raziskav in omenil, da se v kapitalističnih državah raziskave zaradi specializacije vedno bolj drobijo, kar se po njegovem mnenju dogaja že tudi na naših univerzah, saj se en predmet predava na več katedrah. Specializacija po njegovem ni rešitev, kajti preučevanje specifičnosti zahteva več univerzalnosti. Ker ni diferenciacije brez integracije, se je zavzel za združevanje dela v naših strokah. Rezultate skupnega kongresa vidi v bratstvu in enotnosti.

1. sekcija: VPRAŠANJA UPORABNOSTI ETNOLOGIJE IN FOLKLORISTIKE V SODOBNI JUGOSLOVANSKI DRUŽBI

M. HADŽIHUSEJNOVIČ je uporabnost etnologije usmerila k mladinskim delovnim akcijam, v katerih je dolgo delala kot pedagog za kulturno-ustvarjalne aktivnosti. Ugotovila je, da mladina in širša družbena skupnost želita strokovne pomoči. Korist je obojestranska, saj lahko etnolog nudi mladim svoje znanje, hkrati pa raziskuje mladinske akcije, združenja, družabno življenje itn. Vse tiste, ki se ukvarjajo s preučevanjem tradicije in preteklosti, je opozorila, da je treba spoznati današnjega mladega človeka, prek njega pa bomo spoznali tudi preteklost in okolje, iz katerega mladina izhaja. Prek njih bodo etnologi in folkloristi spoznali prednike te mladine in njihovo življenje. Menila je, da bi raziskovalci obeh strok morali biti bolj povezani s sodobno družbo in življenjem in popravljati deviacije v tej družbi.

O vprašanju mladih je spregovoril še Z. POTOČNIK, ki se kot glasbenik udejstvuje v folklornih društvih. Opozoril je, da na zagrebškem območju deluje nekaj nad 60 društev, ki jih večinoma vodijo ljudje brez osnovne etnološke ali druge izobrazbe, zato te skupine tudi na prireditvah predstavljajo stvari, ki sploh nimajo zveze s folkloro.

M. SVIRAC je nakazala nekaj možnosti počitniške prakse zagrebških študentov etnologije, ki bi lahko kot vodiči in razlagalci sodelovali na Smotri folklorne. Vse to je bilo sicer že predvideno, a zaradi pomanjkanja denarja neuresničeno. Študentje so torej pokazali svojo pripravljenost, odpovedale pa so organizacije.

M. RAVNIK je ob konkretnih slovenskih primerih razvijala misel o uporabni etnologiji. Etnologija se mora po svoji strokovni plati vključevati v reševanje dnevnih problemov. Če bo to naredila, jo bodo tudi ljudje bolje spoznali in sprejeli kot "svojo" in življenjsko stroko. Ob

tem je omenila angažiranost slovenskih etnologov pri prizadevanjih za ohranitev Tivolija in reakcijo SED ob uvedbi depozita.

Najprej je podala kratek pregled problemov o Tivoliju, predstavila je gradbeniške načrte za preureditev parka, obnje pa postavila etnološko pojmovanje parkov. Etnološko izhodišče je bilo v tem, da je pokazalo življenje parka v ljubljanskem vsakdanu in prazničnih dneh. Etnologija je po njenem mnenju v razmišljanjih o Tivoliju odprla tisto področje, o katerem razmišljajo le nestrokovnjaki, hkrati pa se je strokovni etnološki pogled ujel z občutki in željami Ljubljančanov. Prav zaradi strokovnih izhodišč je v primeru Tivolija etnologija zastopala tudi interese širše javnosti. O etnoloških vidikih so začeli premišljevali tudi drugi, kar je sprožilo javno razpravo, po kateri je bil projekt Tivoli umaknjen.

Slovensko etnološko društvo se je oglasilo še ob depozitu, ki pomeni katastrofalen poseg v slovenski etnični prostor. Etnologi so ob tem opozorili na elemente, ki so jih drugi spregledali (tudi politiki), da gre za vsakdanje življenje, ki se odvija in se mora odvijati kljub meji in prek nje. Zato so slovenski etnologi ocenili idejo o depozitu kot samomorilsko. Tudi ob depozitu so ljudje še enkrat začutili, da je etnologija stroka, ki pozna ljudi in ki ve, kaj potrebujejo.

J. BOGATAJ je kolegico dopolnil, da se je SED vključilo tudi v razpravo in reševanje problematike t. i. skupnih programskih jeder v našem šolstvu.

M. ČALAP je menila, da se mora praktična in uporabna vloga etnologije pokazati prav danes, ko je vedno več verske in nacionalne nestrpnosti. Dogodki na Kosovu in še kje so pokazali, da etnologov sploh ni, da bi dali svojo razlago, ki bi ublažila taka družbena vrenja. Na drugi strani pa se ji je zdelo zaskrbljujoče, da se spet širi praznoverje in raste religiozno vedenje. Najbolj zaskrbljujoče in moteče je dejstvo, da se vse to vedno bolj opaža pri mladini, saj verska čustva spet oživljajo, stari običaji se z vasi prenašajo v mesto, vse to pa izrabljajo duhovniki za širjenje nacionalne nestrpnosti. Ob tem je opozorila, da je naloga in velika odgovornost etnologov ob dejstvu, da nobeno naše naselje ni etnično čisto niti socialno izenačeno, zato še bolj prihaja do nestrpnosti.

D. RIHTMAN-AVGUŠTIN je konkretnim razmišljanjem o uporabni etnologiji dodala mnenje, da je bila v delu povojne jugoslovanske etnologije močno navzoča orientacija v "splendid isolation" proti resničnosti in vsakdanjosti. To se je etnologiji maščevalo. Del etnologov se je zavedal, da bo stroka pridobila svoje znanstveno identiteto le, če bo navzoča v družbi. Ti etnologi so se zato lahko brez dilem odločili za uporabno etnologijo.

Nadaljnja razprava je pokazala, da je premalo le govoriti o uporabni etnologiji, temveč da je za njeno izvajanje v praksi potrebno imeti šolan kader. Diskusijo o izobrazbi ljudi, ki se bodo ukvarjali z uporabno etnologijo, je načela D. RIHTMAN-AVGUŠTIN, ki je menila, da o taki izobrazbi etnologi premalo razmišljamo. Uporabna etnologija bi po njenem morala vključevati še znanje o folklori, o preteklosti in sedanjosti. Etnološke katedre so pri nas večinoma take, da se sedanjost izpušča, folkloristiko pa predavajo le na nekaterih katedrah. "Uporabni etnolog", npr. v turizmu, bi se moral spoznati na vse, tam ga ne bodo vprašali ali je etnolog ali folklorist, ali je tradicionalist ali modernist. Drugi absurd je dejstvo, da univerze izšolajo precej etnologov, v turizmu, amaterskih društvih itn. pa delajo ljudje brez ustrezne izobrazbe. Etnologi bi se zato morali resno začeti pogovarjati o izobraževanju, saj je to skupaj z usmerjanjem danes zelo aktualen problem.

Po ZORIČEVEM mnenju bi morali etnologija in folkloristika pojasnjevati ljudem vrednost zapostavljenega, kar bi morala opraviti že šola, v katero pa etnologija ni vključena niti prek kakega drugega predmeta. Razpravljalec je opozoril, da morajo danes učenci vedeti, koliko krav ima Argentina, koliko pšenice in jekla proizvede

Amerika, koliko avtomobilov naredi Nemčija, o svoji lastni tradicionalni kulturi učenci ne izvejo ničesar ali skoraj nič. Prav danes bi moral človek bolj spoznati tradicionalno kulturo, saj je človek ločen od tradicije in tradicionalnega načina življenja in dela, za katerega je praksa pripravljala naše prednike več stoletij. To pa je danes zanemarjeno. Danes nam stroji določajo življenjski ritem, množični mediji pa ponujajo tisto, kar se človeka ne tiče. Vse to se kaže v posebni "pišmeuharski" mentaliteti ljudi, za katero je značilna filozofija: "To se mene ne tiče, to se dogaja nekemu drugemu." Iz tega raste tisti individualizem, ki nas je pripeljal do tega, da nihče ni za nič odgovoren.

N. PANTELIČ se je oprl na razmišljanje kolegice Rihtman o šolanju in uporabni etnologiji. Menil je, da tudi kongres ne bo prinesel rešitve, ker se vsak problem obravnava kot periferen in nepomemben.

Nato se je dotaknil razprav o posodobitvi stroke, o uporabnosti etnologije itn., kjer se nihče od razpravljalcev ni dotaknil važnega problema, to je skupnih načrtov. Poočital je, da gre povsod za lokalne, občinske, v najboljšem primeru za republiške načrte, vendar bodo uporabni le skupni projekti in ne drobnjarkarstvo, ko se bo nekdo npr. v Sloveniji ukvarjal s prehrano, druge pa nekdo z drugimi problemi uporabne etnologije. Uporabna etnologija in etnologija bi se morali vključevati v sodobno življenje; toda vprašanje je kako, saj manjkajo osnovne povezave, sporazumevanja in skupni cilji. Brez tega bo ostalo vse na robu znanstvenih prizadevanj.

Razprava je ob etnoparkih in Kozjanskem, o etnologiji v turizmu itn. še bolj poudarila potrebo po uporabni etnologiji, po specializiranih kadrih in šolanju. Vendar vsi razpravljalci niso bili enotni, ker so nekateri menili, da bodo etnologi zaradi prevelikega posvečanja uporabni etnologiji zanemarili osnovne raziskave v stroki. To mnenje je spodbil P. VLAHOVIČ, ki je opozoril, da nobena družba ne more investirati milijard v mrtvo naravo (npr. etnoparke), zato je treba tu aktivirati uporabno etnologijo, ki se bo povezala z gospodarstvom, se odpirala družbi in prislughnila njenim problemom in potrebam. Zato potrebujemo uporabno etnologijo, ki bo znala združevati znanost z življenjsko koristnostjo.

Razpravo je sklenil J. BOGATAJ z nekaterimi priporočili. Zavzel se je, da bi se o sklepkih in ugotovitvah razprave pogovarjala še republiška družstva, ki bi rezultate razprav nato posredovala obema zvezama, ti pa bi oblikovali programe in načrte. Iz razprave je J. Bogataj pognel naslednje sklepe: 1. Dogovoriti se je treba in tudi čimprej nekaj konkretnega storiti glede metodoloških izhodišč uporabne etnologije. 2. Posebno pozornost je treba posvetiti izobrazbi kadrov za uporabno etnologijo. To vprašanje mora biti pogostejše v programih republiških in zveznih posvetovanj. 3. Sprožiti, razčleniti in obdelati je potrebno vprašanje vključevanja etnologije v osnovnošolske in srednješolske učne programe.

2. sekcija: URBANA ETNOLOGIJA

Voditeljica razprave O. SUPEK-ZUPAN je na kratko predstavila referate o urbani etnologiji in pojasnila svoje poglede na to področje raziskovanj. Ugotovila je, da najzgodnejše etnološke raziskave mest v Jugoslaviji izhajajo iz Slovenije (Kremenšek). Opozorila je tudi na zbornik o urbanem načinu življenja v sredozemski Evropi, kjer o vsaki državi govorijo trije referati, vendar so jih napisali tujci, le o Jugoslaviji piše domačin (Kremenšek). Urbana problematika v etnologiji pa se po njenem mnenju začne tudi pri nas, vendar smo šele na začetku, saj ponekod raziskujejo mesto na star način, kakršen je veljal za raziskovanje tradicionalne vasi. Ne moremo trditi, da nam v urbani etnologiji manjka sinteza, ker nimamo niti analitičnih del. Po splošnem pregledu stanja urbane etnologije je razmišljala o metodologiji in načinu dela. Opozorila je na nekatere smeri, ki se pojavljajo v

svetovnih delih in raziskavah mest. Ena od možnosti raziskav je preučevanje ostankov starejše kulture mest, vendar pa je to le raziskovanje mesta kot locusa, ne pa mestne kulture. Druga možnost raziskovanja mest je, da etnolog znotraj mestnih skupnosti izbere manjšo skupino, ki predstavlja neko celoto. Ta skupina se potem lahko obdela monografsko, podobno kakor vsako vaško naselje. Tretja možnost je izbor skupin po mrežnem principu (družinske, rodbinske, poklicne itn. skupine in njihovi stiki). Četrto možnost predstavlja angloameriška praksa raziskave mest. Raziskovalcem je izhodišče določen problem, vidik vsakdanjega življenja, ki mu je treba slediti in ga neprestano vključevati v celoto. To je lahko npr. sodobni ritual, simbolični način izražanja v mestnem okolju ali neka mestna skupina. Ugotovila je, da je pri nas zastopan le prvi način raziskav in obžalovala, ker nihče od referentov ni ničesar pisal o metodologiji raziskovalnega dela v urbanih okoljih. Zato njene sodbe in pogledi izvirajo iz lastnih izkušenj, ko je ob raziskovanju mesta z isto metodo, ki je veljala za vas, ugotovila, da problem v mestu zahteva drugačno raziskavo kakor v vasi.

Na koncu je dodala, da raziskave urbane kulture potekajo počasi, ker je tovrstno raziskovanje pri nas zastopano, saj se mu etnologi izogibajo, pri čemer je izjema morda le Slovenija. Opozorila je še na napako, da nekateri redki preučevalci urbanih naselij mešajo (ali ne ločujejo) raziskave mest z raziskavami sodobnosti.

Tudi D. DRLJACA je ugotavljal, da pri nas posvečamo premalo pozornosti urbani etnologiji. Kot nevzdržen primer takega stanja je navedel podatek, da bo po družbenih predvidevanjih imela Srbija leta 1990 več ko 50% mestnega prebivalstva. To pa je znak, da je treba temeljito spremeniti naša raziskovanja in jih preusmeriti v urbano etnologijo, ki bi morala v etnoloških raziskavah imeti vsaj tak delež, kakor ga ima uporabna etnologija. Podal je še sliko urbane etnologije po svetu in ugotovil, da se vzhodne države izgublajo v fragmentarnosti, jugoslovska urbana etnologija pa stopica za sociologijo, ki se ukvarja z makro raziskavami. Pri nas se še tiste redke etnološke raziskave mest ukvarjajo le z majhnimi skupinami ljudi ali z majhnimi krajevnimi skupnostmi in tako nimamo celovitejših raziskav in ne dosežemo niti tovrstnih vzhodnoevropskih raziskav.

Ugovarjala mu je O. SUPEK-ZUPAN. V urbano etnologijo ni potrebno vstopiti z veliko monografijami in študijami. Opozorila je, da tudi za ruralna okolja nimamo vedno celovitih etnoloških monografij, ampak več manjših, specialnih. Pogledi na raziskave bodo vsekakor različni, toda treba je nadaljevati zastavljeno. Na Hrvaškem so narejene raziskave o otroški folklori v mestu, o načinu objavljanja smrti v časopisih itn., raziskave o maturantskih običajih. Za vse te študije je menila, da so drobtinice, ki pa so hkrati pomembne analitične študije, narejene po vzorcih etnoloških študij vasi v preteklosti. Tudi to razodeva, da urbana kultura ni nekakšen gromozanski zasak v stroki, niti ni bav bav, zato je z začetimi raziskavami potrebno nadaljevati. Delati je treba postopno in se zavedati, da v urbani etnologiji še vedno raziskujemo "ljudstvo", ki je razslojeno in razdeljeno v različne skupine. To je že vse znano, saj gre za iste stvari, ki smo jih delali že doslej, le da smo sedaj etnologijo osvobodili ene same družbene določenosti 19. stoletja.

D. RIHTMAN-AVGUŠTIN se je zavzela za pogostejša razmišljanja in pogovore o urbani etnologiji, ker ta dela šele prve korake. O raziskovalnih problemih je menila, da se pri raziskavah mest srečujemo z dejstvom, da je mesto neke vrste celota in da ima meščan svojo "etniciteto" (Zagrebčan ima npr. svojo zagrebško identiteto). Po drugi strani pa meščan živi v manjših skupinah, zato malih skupin ne gre prezirati, saj bolj, kakor si mislimo, vplivajo na mesto in cel sistem. Za razliko od sociologije, ki poskuša zajeti mesto kot celoto — v velikem in splošnem zamahu — je etnološka prednost prav v raziskavah manjših skupin.

Drugi del razmišljanja D. Rihtman se je nanašal na problem urbane etnologije in tradicije. Menila je, da urbana etnologija ne ruši in ne zanikuje tradicije in stare etnologije, čeprav je res, da obstajajo tudi taki projekti v urbani etnologiji, ki ne želijo povezav s preteklostjo.

Razpravljalka se je ustavila še pri otroški mestni folklori, pri pripovedovanjih v Zagrebu. Zbrano gradivo iz njihovega inštituta vsebuje približno tretjino motivov iz Aarne — Thompsonovega indeksa evropskih ljudskih pravljič. Ti motivi pa danes živijo v otroških "vicih" in pripovedih. Ob tem je opozorila, da se etnologi ne bi smeli zadovoljiti z ugotovitvijo o navzočnosti tradicije v sodobnih pripovedih in z vznemirljivo ugotovitvijo, da nekateri večni motivi še vedno živijo, saj celotnega urbane raziskovanja ni moč razvijati brez razmerja do tradicije, ki živi naprej. Etnolog mora pokazati, kje je sodobni človek v relaciji do preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Prav ti metodološki problemi so izredno važni za bodočnost urbane etnologije.

O otroški mestni folklori je spregovorila še Z. RAJKOVIĆ, ki je pojasnila, da se nove mestne oblike širijo tudi na podeželje in da je zato neupravičena umetna delitev na mestno in vaško kulturo. Zato jo moti termin urbana etnologija, češ da zbuja nespornost, saj ne gre izključno za raziskovanje mesta, pač pa mestne kulture. Ta pa spet ni samo mestna, ker vsebuje še kulturo manjših krajev in vasi. Za svoje trditve je navedla terenske izkušnje pri raziskovanju otroške folklorne v Zagrebu. Isto — "zagrebško" — gradivo pa je potem našla v drugih krajih različne velikosti. Repertoar je bil povsod enak, ni pa imel zveze s tradicionalnim repertoarjem teh krajev. Gre torej za inovacijo na področju otroške subkulture. Ugotovila je tudi, da postane program v manjših krajih "legitimen", ko ga "potrdi" Zagreb. Povedala je, da je "zagrebške" otroške pesmice in igre našla v bosanskem Pribiniću. Pesmi, plesi in igrice so bili tu v osnovi isti, temeljito pa so se razločevali po interpretaciji. "Uvoženo" gradivo je doživelo lokalno preobrazbo, ki pa je bila v Pribiniću tako močna, da je bilo prvotne oblike že težko spoznati, saj so bile pesmi izveden v njihovem, bolj "grobem", načinu petja. V Zagrebu je npr. pesmica učinkovala kot položena naučenost, prinesena iz šole ali glasbene šole, v Pribiniću pa je bila ista pesem podobna že najstarejšemu tipu petja v tem kraju. V urbani etnologiji je po njenem mnenju etnološka bodočnost raziskovanja vasi.

M. RAVNIKAR je po razpravi sodeč menila, da etnologi nimajo več toliko pomislekov o urbani etnologiji, da ali ne, pač pa se pomisleki rojevajo pri metodologiji. Sam termin urbana etnologija sam po sebi ne prinaša tudi dobrega konceptualnega orodja. Urbana etnologija ni celota, ki bi bila ločena od ruralne etnologije, saj v metodologiji raziskav urbane kulture odsevajo problemi etnologije nasploh, le da se tem problemom v urbani etnologiji teže izognemo kakor v "klasični". Eden takšnih problemov je vprašanje "vzorcev" ali skupin za raziskavo. Individualna usoda v mestu se namreč ne pokriva z usodo skupine in individualni čas ni enak času naselja. Preteklost posameznika ni isto kot preteklost kraja, v katerem živimo. Na vasi se da na podlagi skromnejših informacij in z manj informatorji zvedeti več o celem naselju kakor v mestu. Zato se ji zdi analiza mreže ena od poti do raziskovalnega vzorca, ki ga je v mestu težko najti. Zato bi bilo bolje izhajati iz posameznika in potem nadaljevati z mrežno analizo.

Urbana etnologija na splošno prinaša s seboj za raziskovalca še eno pozitivno lastnost; etnolog raziskovalec se mora namreč aktivno vključiti v reševanje nekaterih problemov, medtem ko so se lahko proučevalci vasi rešili v azil tradicionalne kulture in si s tem omogočili pasiven odnos do vaških problemov (npr. agrarna reforma) ali do problemov, s katerimi so živeli informatorji. To je omogočala metodologija, medtem ko pri raziskavah v mestu etnolog ne more prezreti aktualnih problemov.

V. VLAHOVIĆ se ni strinjal s tistimi, ki so starejši etnologiji očitali zapostavljanje mestne problematike. Starejša etnologija po njegovem mnenju ni posvečala toliko pozornosti mestom zato, ker je bilo v 19. stoletju po naših mestih večinoma tuje prebivalstvo. Etnološka proučevanja mest pa so se začela z množičnim preseljevanjem okoličanov v mesta, čeprav je tudi res, da razprava iz urbane etnologije ni toliko kakor iz ruralne. Vendar so. Navedel je primer skopskega Glasnika Znanstvenega društva, ki je med obema vojnama objavil razpravo o Skopju in njegovih etničnih skupinah. Vlahović je omenil tudi Cvijića in njegovo šolo, ki je proučevala mesta in mesteca v Srbiji.

Vlahović je nato nakazal nekatere mestne probleme, s katerimi se srečuje etnolog, npr. nepovezanost. Danes je stolpnica kakor naselje, vendar se znotraj ne ve nič o dogajanju, medtem ko so v krajih z individualnimi hišami ljudje bolj povezani. Tu pa je še aktivna in pasivna akulturacija, ki jo bo treba raziskati in pokazati, koliko in kaj je zavestno sprejemanje in koliko je v kulturi mesta "vsiljenega". Vse to vpliva na transformacijo življenja, ki se kaže v kulturi obnašanja, stanovanjski kulturi itn., kar je vse potrebno raziskati.

V urbani etnologiji se velja pridružiti tistim slovenskim smernicam, ki so nakazane v Načinu življenja Slovencev v 20. stoletju, saj zajemajo tudi mestno in predmestno okolje. Opozoril pa je, da raziskovalci ne smejo izgubiti etnološkega okvira, sicer bo etnologija postala le del sociologije. Zato je treba vztrajati pri etnoloških detajlih proučevanja.

Ob Vlahovičevem razmišljanju se je pomudila O. SUPEK-ZUPANOVA, ki je omenila, da je na severozahodu naše dežele že prej obstajala tradicija urbanega življenja, ki je bilo povezano z vaškim. Tudi novejšje raziskave so Supkovi pokazale, da vasi ni mogoče raziskovati brez raziskav mesta, trgov itn., kjer odseva vaško življenje. To velja tudi za čas, ko so bili v mestih in na gradovih tuji fevdalci, kajti med mestom in vasjo so vedno potekale socialne, ekonomske, družinske, ritualne in druge zveze. Pretekla etnologija se je izogibala raziskavam mest zaradi teorije, ki je ostro delila kulturo na vaško in mestno, ne pa zaradi objektivnih razlogov, kakršne navaja Vlahović. Dopustila je tudi obe možnosti in zaključila, da zgodovinsko gledano ugovor o objektivnih vzrokih ne drži. Zato niso sprejemljive tiste koncepcije, ki so ruralne raziskave ločile od urbanih, kakor da vasi ne bi bile povezane z najbližjim mestnim okoljem. Zavzela pa se je za Vlahovičovo pojmovanje vloge in naloge etnologije, ki mora tudi v urbanih okoljih ostati kvalitativna analiza kulturnih vsebin, saj prav to etnologijo loči od drugih družboslovnih disciplin.

J. GREBELJA je opozoril, da bi etnologija morala posvečati več pozornosti novim poklicem, konjičkom v mestih, in bolj raziskovati, kaj danes vas ponuja mestu in kaj mesto od nje sprejema. Urbana etnologija bi morala posvetiti več pozornosti tudi literarni ustvarjalnosti v mestu, bralni kulturi, komunikacijam in recepciji literarnih del. Po njegovem mnenju se meščani danes spet bolj zanimajo za stare legende in mitologijo, kar dokazujejo tudi izložbena okna knjigarn.

Mimogrede je ob tem opozoril še na termin pučka (masovna) književnost, ki se mu zdi zamejen in profaniran, vendar se zavzema za raziskovanje te književnosti, ki izraža neko občestveno zavest ali pa jo ukinja, kar ne delata niti "elitna" niti ustna književnost.

O. SUPEK-ZUPAN je strnila razgovor o urbani etnologiji v naslednje zaključke:

1. Najvažnejše vprašanje urbane etnologije je metodologija, ki naj pokaže, koliko so naše ustaljene raziskovalne metode uporabne v proučevanju mest. To mora biti tudi rdeča nit nadaljnjih etnoloških razgovorov.

2. Opozicija med ruralno, med "staro" in "sodobno" etnologijo je izraz trenutnega, objektivnega stanja v stroki, vendar ta opozicija ni znanstveno dokazana in utemeljena, je zgolj umetna.

3. Maloštevilne raziskave urbane kulture so dokazale, da ta kultura ni enovita in uniformna, ni enosmerna, kljub nekaterim zelo uniformnim sistemom (šola, RTV itn.) v urbanem življenju.

4. Na novo bi bilo potrebno osvetliti kulturno zgodovino mestnih naselij, kajti tudi tu je zelo malo del.

*URBAN Life in Mediterranean Europe: anthropological perspectives. Edited by M. Kenny and D. I. Kertzer. — Urbana: University of Illinois Press, 1983.

3. sekcija: USTNO SLOVSTVO

Voditeljica razgovora Đ. BUTUROVIČ je predstavila 27 referatov, ki so prispeli za to sekcijo, in opazila veliko tematsko raznovrstnost, ker referenti niso upoštevali dogovorjenega naslova. Poleg tega pa je po njenem mnenju "spodrsnilo" tudi organizatorju, saj bi ta moral nekatero referate iz te sekcije uvrstiti v 3. plenarno temo. Nekateri referati pa sploh ne bi smeli biti objavljeni, ker ne vzdržijo najmilejše kritike. V nekaj referatih je opazila, da so pisci ignorirali druga dela, v nekaterih je izpuščeno citiranje ali pa ni upoštevano gradivo drugih jugoslovan-skih narodov. Zato je predlagala, da bi na prihodnjem kongresu imela sekcija enega, največ dva naslova.

M. KLEUT so zanimali referati, ki govorijo o razmerju med ustnim in umetnim slovstvom. Svoje razmišljanje je navezala na komparativno raziskovalno metodo, za katero je menila, da je v veliki krizi. Ustavila se je ob posameznih referatih in pokarala neizenačeno terminologijo, saj nekateri referenti govorijo o prepletanjih in vplivih, nekdo pa je uporabil sintagmo ustvarjanje na temelju ljudske književnosti, spet drugi govorijo, da so literarna dela blizu ustni književnosti itn. Kleutova vidi v neizenačeni terminologiji krizo ciljev folkloristike. Pomudila se je ob nekaterih nejasnostih v referatu G. Jakšiča, ki ponavlja znano tezo o folklorni ustvarjalnosti kot samostojnem in specifičnem elementu, ki se ne more ponoviti v "visoki" literaturi. V isti sapi pa referent pri analizi Stanka Vraza ugotavlja, da je ta vnesel v hrvaško prerodno literaturo sestavine slovenske ljudske pesmi.

Na razmišljanja M. Kleut je reagiral T. ČUBELIČ, ki se je najprej ustavil ob primerjalni metodi v folkloristiki, in dejal, da nihče ni prizadel stroki toliko škode kot komparativizem 19. stoletja. Vendar je Čubelič menil, da ta metoda usiha in zginja, saj je danes znano, da ne gre več za prenos folklornih elementov v literaturo, kakor npr. trdijo komparativisti, temveč gre za preoblikovanje. Čubelič je svojo trditev potrdil ob grajanem Jakšičevem referatu, v katerem naj bi bilo vse jasno. Teme, motivi, problemi itn. iz ljudske književnosti se pri Vrazu niso ponovili, ker se ne morejo. V Vrazovem pesništvu se je pojavilo povsem nekaj drugega, je menil Čubelič. Gre za poetiko čisto drugačnega načina ustvarjalnosti, in Čubelič je pripomnil, da so te stvari danes v literarni teoriji že razčiščene.

Nato je Čubelič obširneje spregovoril in poučil udeležence o ljudskem slovstvu, za katerega je danes znano, da ga ni ustvarilo "ljudstvo", ampak da je poseben slog ustvarjanja, v katerem se kaže specifična, relativno avtonomna poetika. Ljudska književnost je zato za Čubeliča neposrečen pojem. Prav tako ni zadovoljiv pojem ustna književnost, ker je v ustnosti več zgodovinskih kategorij in ravnin, ki se razločujejo po izboru pesniškega jezika, v oblikovanju likov. Ustnost Homerjeve dobe, srednjega veka, kasnejših stoletij in naše revolucije so različne oblike ustnosti v pojmovnem smislu, jeziku itn. Folkloristi preučujejo samo en tip ustne ustvarjalnosti, ki mora imeti svoje ime. Zaenkrat je to ljudsko slovstvo s svojim slogom in specifično poetiko in je drugačno od ustnega slovstva mestnih in predmestnih naselij ali v velikih izoliranih področjih. Termin ljudsko slovstvo oz. ljudsko

ustno slovstvo je treba uporabljati z večjo natančnostjo in določenostjo sistema.

Čubelič je na splošno pri referatih te sekcije ugotovil, da je prišlo do nesporazumov in različnosti zato, ker je veliko referatov o zgodovini ustnega slovstva, ki bi morali biti v tej sekciji, v Zborniku pa so objavljeni v 3. plenarni temi. Zbornik referatov je Čubeliču pokazal, da ne gre samo za strokovno nesoglasje, temveč za globoke nesporazume, ki so teoretično neopravičljivi, saj je cela vrsta tem, ki bi sodile v liriko ali epiko "premetanih", čeprav bi bilo po principih poetike vsem jasno, v kateri del ustnega slovstva sodijo. Čubelič je menil, da je velika napaka Zbornika prav v razporedu referatov.

G. JAKŠIČ je menil, da so očitki M. Kleut neupravičeni in da je njegova terminologija v referatu povsem ustrežna. Še enkrat je nato podrobno analiziral svoj referat in zaključil, da obstajajo različne šole in teorije o ljudski književnosti. Toda nejasnosti ne bi bilo, če bi njegov referat vsi razumeli tako, kakor ga je T. Čubelič. Jakšič je še dodal, da se popolnoma strinja s Čubeličem in da njegovo šolo nosi v sebi in jo povsod razlaga.

S. KUČINIČ je prav tako motil komparativizem, ki vse preveč sprašuje in raziskuje, kdo od koga prevzema, kdo je izvirnejši itn. Po njenem je boljše, da folklorist izhaja iz spoznanja o relativni avtonomnosti literarnega dela, iz samostojnosti njegovega nastanka, bivanja in trajanja. Na primerih kajkavske ljudske poezije je pokazala na plodno prepletanje med folklornim in umetnim pesništvo. Z analizo je skušala v referatu dokazati, da so pesniki preoblikovali folklorne elemente v povsem novo celoto. Za Kučiničevo so bila važna le tista dejstva, ki kažejo, kako pride do globjega prepletanja pisane in ustne književnosti na tistih mestih, kjer ne moremo ločeno opazovati sestavin ene ali druge poetike. Pripomnila je tudi, da najbrž njen referat ne sodi v to sekcijo, ampak v plenarno temo.

M. FTIČARJEVA je vprašala, kaj pomeni Čubeliču neka posebna poetika ljudskega slovstva oziroma poseben način ustvarjanja. Zanimalo jo je vrsta problemov: ali ta posebna poetika lahko odgovori na vprašanja sodobnega oblikovanja; kje so časovne meje tistega, kar preučuje folkloristika; ali folkloristika s svojimi metodološkimi pripomočki lahko poda podobo kulturnega življenja neke ožje skupine oz. človeka v urbanem okolju; ali poetika ustnega slovstva lahko odgovori na vprašanje o tisti književnosti, ki danes nastaja med preprostimi ljudmi. Če je termin ljudska književnost stalna opredelitev (ne socialna) te književnosti, ali lahko potem opredeljuje in razjasnjuje tisto književnost, ki ji ne moremo dati oznake umetniška literatura.

Na zastavljena vprašanja je odgovoril T. ČUBELIČ, ki je opozoril, da ustnost lahko danes marsikaj razjasni. Toda ne ustnost epske ali lirske poezije, ampak ustnost kot spoznavanje in dojetje sveta v zgodovinskih relacijah, ki jih neka doba (tudi sodobnost) nudi. Čubelič je menil, da pri pazljivem spremljanju mestnih in domačijskih pisateljev opazimo, da se ta dela odlikujejo po tem, da so kategorijo ustnosti oz. ustnega spoznanja zagledala v zgodovinskih relacijah in jo izrazila, ne da bi posnemala tisto, kar je bilo pred njimi povedanega in dogledanega. Veliki književniki znajo povezati ustnost s pisno tradicijo. Ta ustnost — ljudskost pa lahko govori o sodobnem življenju, toda s sodobnim ljudskim (ustnim) slovarjem, ki je torej na odgovarajoči zgodovinski ravnini.

M. FTIČAR je na to pripomnila, da je termin ustno slovstvo operativni termin. Vprašala se je, kaj bi bilo, če bi folklorist napisal obširno študijo o nekih pesmih, za katere bi se kasneje pokazalo, da so bile zapisane. In če se folklorist ukvarja le z ustnim slovstvom, torej z nenapisanimi besedili, bi se potem taki študiji moral odreči. Ftičarjevi se ni zdelo logično, da termin ustnost, ustna književnost, pomeni poseben način mišljenja tistih, ki so to književnost ustvarjali. Ni se strinjala tudi z mišljenjem, da gre za poseben slog ustvarjanja.

D. BUTUROVIĆ je menila, da je ustna ljudska književnost res vprašanje sloga, a ne izključno. Kompleksnost ustnega slovstva je po njenem treba reševati postopno. Pojem ljudska književnost je po njenem ozko povezan z vprašanjem poustvarjalca — pevca ali ustvarjalca.

T. ČUBELIĆ je načel nov problem, ki ga je izzvala M. Kleut, ko je trdila, da se liki iz ljudske književnosti ponavljajo v pisani. Čubelić je menil, da obstaja mnogo del o Odiseju, toda Homerjev je eno, drugi pa so povsem nekaj drugega, kakor npr. Joyceov ali Matkovičev in cela vrsta Odisejev pri srednjeveških piscih. Zato je poudaril, da gre pri ustnem in pisnem slovstvu za dva različna pogleda na življenje in svet in za različna načina izbora likov; izbori pa so ločeni in relativno avtonomni. Ko govorimo o ustvarjalnosti ustne in pisane književnosti, je treba vedeti, da gre za posebno področje. Poudariti je treba, je menil Čubelić, da so veliki književniki veliki prav zato, ker so dobro in skladno povezali ta pogleda na svet (Njegoš, Mažuranić, Andrić, Stanković, Joyce...). Srečevanje teh dveh tipov je večno, od biblije do sodobne književnosti. Menil je, da je to prepletanje aktualno v vseh dobah, le v vsaki na svoj način. Zato je zavrnil tezo, po kateri naj bi romantika odkrila ljudsko slovstvo. Po njegovem je romantika imela veliko vlogo, toda kot ena izmed zgodovinskih dob je lahko videla le delček ljudske književnosti, ostalim obdobjem pa je prepuščeno, da vidijo še druge stvari.

F. RIZVANBEGOVIĆ je poudaril, da je terminoloških in metodoloških nesporazumov veliko več, kakor jih je navedla Kleutova. Ti problemi so se pokazali ob razvrščanju referatov v teme. Za zgled takšne pomote je navedel Glibov referat, ki je bil uvrščen v plenarno temo, moral pa bi biti v tej sekciji. Nato je analiziral Glibov in Drakuličev referat in ugotovil, da gre pri Glibu za nesporazume zgodovinopisja 19. stoletja in ne današnjega časa. Danes prenašamo nacionalne in verske nesporazume in ozkost buržuaznega zgodovinopisja. Zato je v teh referatih pogrešal marksistično razboritost in kulturno raven razpravljanja. Referentoma je očital, da sta enostranska, ker razglašata epsko dediščino za absolutno, kakor da bi še danes prepevali krščansko ali islamsko epiko. Raziskave bi morale teči po poti skupnosti (vzajemnosti), ki smo ga uresničili 4.7.1941 in 29.11.1943. Opozoril je, da že obstajajo sijajne raziskave "zajedništva", ki so daleč od takih grobih ločitev, kakršne se pojavljajo v referatih. Zato je opozoril kongres, da se referati ne bi smeli pojaviti na kongresu brez poprejšnje verifikacije v republiških društvih.

Vsak diskutant je odpiral nove probleme, zato so se pojavili tudi predlogi tem za delo sekcije v prihodnje. S. KORAČ je predlagal, da bi bila stalna kongresna tema razmerje med ljudsko in pisano književnostjo. Poudaril je, da bi bilo za tako analizo dobrodošlo predvsem obdobje romantike, ko je ljudska književnost postala resnična osnova umetni in ko sta se srečali folklorna poetika in poetika klasicizma. Nato je podrobneje govoril o vplivih antičnih klasikov na naše pisatelje, za katere je menil, da jih ni mogoče dobro razložiti, če ne poznamo njihove klasične izobrazbe (Desnica).

Tudi S. VUJOVIĆ je podprl mnenje, da bi bila interferenca med ustnim in pisanim slovstvom stalna kongresna tema. Svojo misel je podprl s potrebo po temeljnih raziskavah Njegoša, Miljanova, Lalića, ki so veliko jemali iz ljudske književnosti, a so te ljudske retorične oblike vse premalo raziskane.

D. BUTUROVIĆ se ni strinjala, da je to lahko edina tema sekcije, posebno zato, ker se je tema o interferenci že ničkolikokrat obdelovala na folklorističnih kongresih.

T. ČUBELIĆ se je zavzel, da naj bi na enem od prihodnjih kongresov govorili o sistemu, sestavi oz. poetiki ustnega slovstva. Po njegovem je vse to še precej nejasno, kar je dokazala tudi diskusija, obenem pa je treba postaviti in določiti meje, do kje sega ustno slovstvo v tipološkem pogledu, kaj zaznamuje in kje se neha.

D. RADOJEVIĆ je predlagal, da bi del referatov na prihodnjem kongresu obravnaval terminološke probleme, kjer je neizenačenost največja. To pa je po njegovem rezultat teoretične ravni referentov.

S. PILETIĆ je menil, da ni tako pomembno dejstvo, če so naše terminologije nekoliko različne, pomembno je, kaj termini označujejo. Ob tem se je zavzel za termin preoblikovanje, kadar je govor o prepletanju folklornega in visokega slovstva. Pri tem terminu se po njegovem ni bati nikakršnih nejasnosti, saj točno vemo, kaj pomeni.

Đ. BUTUROVIĆ je za temo književne sekcije predlagala problem ustvarjalcev in poustvarjalcev ljudske književnosti. Treba bi bilo spregovoriti tudi o tem, kdaj je neka ljudska pesem vprašanje vasi, kdaj mesta, kdaj pa jo v obeh primerih imajo za svojo.

Okvirnim predlogom so sledili konkretni predlogi in naslovi, ki naj bi jih obravnavala tudi skupščina folkloristov in republiška društva:

1. Paremiološke oblike
2. Epski liki — zgodovinsko in pesniško

Temu je predlagal M. Maglajlić. J. Grbelja pa je z utemeljitvami predlagal naslednje teme:

3. Ustno slovstvo v urbanih okoljih
4. Literarna zgodovina in ljudsko slovstvo
5. Družboslovne vede in ljudsko slovstvo

Penušliki je menil, da je danes zelo aktualno vprašanje skupnih progamskih jeder v šolstvu, zato je predlagal:

6. Vprašanja pouka književnosti posameznih narodov in mesto ljudskega slovstva v učbenikih za književnost

D. Radojević je predlagal:

7. Kultura govora kot predpogoj določenega literarnega ustvarjanja. M. Rodić je pripomnil, da bi se naši kongresi morali spet vrniti k poeziji NOB naših narodov in narodnosti in je zato predlagal temo:

8. Sodobna ljudska poezija s tematiko NOB in revolucije.

4. sekcija: ETNOMUZIKOLOGIJA, ETNOKOREOLOGIJA

Sestanek etnomuzikološke sekcije: ETNOMUZIKOLOGIJA V JUGOSLAVIJI

Donja Stubica, 2. 4. 1983

V pozdravnem nagovoru je J. Bezić, predsedujoči na sestanku, v imenu organizatorja, Zavoda za istraživanje folklorizma iz Zagreba, poudaril, da je sestanek etnomuzikološke sekcije Zveze folkloristov Jugoslavije namenjen dogovorom o boljšem medsebojnem spoznavanju in neposrednem sodelovanju, s čimer naj bi okrepili etnomuzikološko dejavnost v Jugoslaviji.

Predlagal je, da bi na sestanku obravnavali sledeče teme:

- 1) Začetek izhajanja informativnega biltena "Etnomuzikologija v Jugoslaviji"
- 2) Poročila o etnomuzikološki aktivnosti v strokovnih ustanovah in zunaj njih
- 3) Možnosti in načini za boljše medsebojne stike in sodelovanje etnomuzikologov v Jugoslaviji
- 4) Aktualni problemi muzikologije kot izhodišča za dogovore o bodočem skupnem delu
- 5) Zastopanje jugoslovanske etnomuzikologije v inozemstvu (ICTM)
- 6) Potrebe in oblike medsebojnega informiranja o delu.

V živahni diskusiji je bilo v zvezi z začetkom izhajanja Biltena poudarjeno sledeče:

Občutna je potreba po vsakoletnem informiranju o delu in dosežkih etnomuzikologije v Jugoslaviji. Bilten bi bil primerna oblika take informacije. K sodelovanju bi

morali vključiti vse ustanove, ki se ukvarjajo z etnomuzikologijo, in etnomuzikologe, ki delujejo samostojno. Vse prispevke bi oblikoval redakcijski odbor. Zastopniki iz republik in pokrajin, ki bi bili člani redakcijskega odbora, bi bili hkrati tudi odborniki nacionalnega komiteja, ki ni konstituiran in bi ga morali ponovno obuditi k življenju, lahko tudi kot neformalno telo. Angleški izveček bi bil lahko tudi poročilo za ICTM, torej naše poročilo za inozemstvo. Bilten bi izhajal v slovanskih jezikih, torej v jeziku, ki ga bo v svojem poročilu, izpisanim na matrici in pripravljem za tisk, pripravil predstavnik iz vsake republike (pokrajine), član redakcijskega odbora. Bilten bi izdali vsako leto januarja, redakcija bi morala biti zato zaključena že decembra — kot poročila o tekočem letu.

Predlog o izdajanju Biltena so navzoči pozdravili, dodali pa so tudi, da se čim prej sestavi celovit pregled bibliografskih podatkov o etnomuzikološkem delu v Jugoslaviji. Ta naj bi dopolnil Bilten, ki bo v bodoče vsako leto sproti opravljal to nalogo.

Za drugo temo na sestanku so svoje prispevke pripravili navzoči zastopniki centrov in ustanov v Jugoslaviji, ki se ukvarjajo z etnomuzikologijo: M. Fulanović-Šošić o etnomuzikološki aktivnosti v BiH (Akademija znanosti BiH-Etnomuzikološka sekcija, Glasbena akademija, Narodni muzej, III. program Radia Sarajeva, Strokovni odbori pri Zvezi kulturno-umetniških društev BiH, shodi in "smotre" ljudske ustvarjalnosti); G. Marošević o etnomuzikološkem delu v Zavodu za istraživanje folkloru v Zagrebu; J. Bezić o etnomuzikologiji na Glasbeni akademiji v Zagrebu; G. Dolinar o etnomuzikološki dejavnosti Muzikološkega zavoda Glasbene akademije v Zagrebu in v razredu za glasbeno umetnost Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu; Đ. Đorđević o etnomuzikologiji v SR Makedoniji v poslednjih treh letih; R. Petrović in D. Dević o stanju v Srbiji, v Muzikološkem in Etnografskem inštitutu Srbske akademije znanosti in umetnosti oziroma na Fakulteti za glasbeno umetnost v Beogradu v preteklih dvajsetih letih; A. Petrović iz Sarajeva je podala poročilo o etnomuzikološki dejavnosti v Crni gori, ker projekt zaenkrat vodijo etnomuzikologi iz Sarajeva. V daljšem razmišljanju je nato podala svoje poglede na perspektive razvoja etnomuzikologije v BiH.

Povzetek problemov, s katerimi se danes srečuje naša etnomuzikologija, bi bil naslednji:

- nujno bi bilo širše zastavljeno sodelovanje med ustanovami, ki se ukvarjajo z etnomuzikologijo in med ustanovami in posamezniki, ki delujejo na tem področju;

- sodelovanje v etnomuzikološki sekciji v ožjem smislu, ki bi bila povezana z Zvezo folkloristov, je predpogoj za uspešno delo, tako povezani bi lahko izmenjavali pozitivne izkušnje v etnomuzikološki znanosti;

- s tem v zvezi bi bilo treba preučiti možnosti za medrepubliško povezovanje etnomuzikologov v Jugoslaviji; tako bi lahko skupaj reševali tudi znanstvene in metodološke probleme na podlagi izmenjave strokovnih izkušenj;

- problem avtorskih pravic melografskih zapisov naj preuči posebna komisija;

- ogromno problemov je nakopičenih tudi pri dokumentiranju gradiva in njegovi rutinski obdelavi; vedno bolj pereč problem sta konservacija in restavracija zbrane materiala; vprašanje 'nacionalnega' arhiva, kjer bi imeli primerno shranjene in urejene (arhivirane) zvočne dokumente (originalne posnetke in presnetke za študijske namene) kot osnovni vir informacij in pričevanje o naši ljudski kulturi, je še vedno nerešeno; spomeniki ljudske kulture so nezaščiteni, ves čas delamo z originali in skrajni čas bi bil, da preidemo v široko zasnovano akcijo za rešitev našega nacionalnega bogastva.

V nadaljevanju je I. Pernić govoril o rezultatih etnomuzikološkega dela v Istri, M. Kmet je podal poročilo iz Vojvodine, D. Rihtman-Šotrić pa svoja razmišljanja o možnostih medrepubliškega etnomuzikološkega sodelovanja.

J. Strajnar je nakazal možnosti za organizacijo skupnega praktičnega terenskega dela. Izmenjave sodelavcev med ustanovami in redni delovni sestanki in obiski, bi bili spodbuda za nadaljnje delo in izmenjavanje delovnih izkušenj.

T. Bicevski je povzel idejo in iniciativo o dogovarjanju in strokovnih srečanjih etnomuzikologov tako med posamezniki kot med institucijami.

B. Džimrevski je poudaril, da bi moralo biti delo jugoslovanskih etnomuzikologov dostopno tudi širši javnosti in na voljo radijskim in TV centrom, amaterskim in profesionalnim folklornim skupinam.

Đ. Đorđević je poudaril potrebo po antologijskem pregledu folklorne glasbe iz vseh področij Jugoslavije in načrtovanje dela pri skupnih projektih.

V. Milin iz Splita je spregovorila o problemih, s katerimi se srečujejo etnomuzikologi, ki delujejo izven okvira strokovnih ustanov, in o tem, kakšne so njihove možnosti, da prispevajo k muzikološki aktivnosti na svojih področjih. Na področju Srednje Dalmacije npr. strokovne ustanove za etnomuzikološko dejavnost. Strokovnjaki s tega področja delujejo takorekoč zasebno, čeprav uspešno pokrivajo svoj teren, za njihovo delo pa ni pravega zanimanja sorodnih ustanov. Etnomuzikološka sekcija SUFJ bi lahko veliko storila na tem področju.

M. Kmet si je v svojem prispevku zastavil vprašanje: kako in kje sploh zbirati etnološko gradivo. O tem je razmišljala tudi M. Hadžihusejinović iz Osijeka, ki že nekaj let sodeluje na mladinskih delovnih akcijah in preučuje življenje in gradbeni program "akcijašev". Preučevanje tega sorazmerno 'novega področja' etnoloških raziskav odpira vrsto zanimivih ugotovitev. Potrebno bi bilo izvesti številne večmedijske analize, zanimivo pa je tudi vprašanje metodološkega pristopa pri uresničevanju tega projekta.

Problemi samostojnih etnomuzikologov in aktualiziranje, etnomuzikološke problematike in raziskav, sta bili osnovni vprašanji prispevka M. Omerzel-Terlep. Opozorila je na etnološki film kot samostojno panogo in kot pomembno dopolnilo drugim etnološkimi (tudi etnomuzikološkimi) raziskavam, predvsem raziskovanju glasbil in instrumentalne glasbe. Obenem je lahko filmsko gradivo zanimivo tudi za širši krog ljudi. Osveščanje in možnosti množične komunikacije, predvsem prek televizije, odpiranje etnomuzikologije navzven, bi morala biti naloga vsakega raziskovalca na tem področju.

Kar je M. Omerzel-Terlep govorila z vidika raziskovalca, sta A. Miljuš in Z. Lovrenčević (iz Novega Sada oz. Zagreba) nadaljevala s pogledom odjemalca. Govorila sta iz izkušnje TV hiš Novi Sad in Zagreb in poudarila potrebo po vzpostavljanju boljših stikov in načinov sodelovanja med etnomuzikologi in sredstvi javnega obveščanja. Kaj, kje, kako in s kom sodelovati v radijskem in TV programu, je ugotavljala tudi J. Vidaković iz Radia Ljubljane.

J. Strajnar je v nadaljevanju spregovoril o aktualnih problemih etnomuzikološkega dela: o metodah terenskega dela, arhiviranju in kopiranju zvočnega gradiva, konzervaciji magnetofonskih trakov, tehniki snemanja in obdelavi terenskih posnetkov in podatkov, o načinih objavljavanja gradiva in popularizaciji. Kulturno-prosvetno delo in mentorstvo ljubiteljskim skupinam bi moralo biti del "obveznosti" etnomuzikologa. Omenil je tudi potrebno sodelovanje strokovnjakov pri radijskih in TV oddajah in populariziranju folkloru.

Problem transkribiranja je bila tema referata I. Cvetka. Spraševal se je: kaj in kako zapisovati na terenu ter, ali konvencionalni notni zapis etnomuzikologu danes zadošča za uspešno terensko delo. Poudaril je pomen enotnejšega metodičnega pristopa pri etnomuzikološkem delu, posebej pri transkribiranju gradiva kot možnosti za izmenjavo informacij na področju ljudske glasbene kulture. Transkripcija mora vsebovati informacije, ki pomagajo odkriti bistvene glasbene zakonitosti, iz nje bi v anali-

zah izluščili oblikovne značilnosti določenih etničnih področij ali posebnosti v interpretaciji, skratka, vodila bi nas k objektivnejšemu podajanju glasbene podobe kakega področja. Transkribiranje je torej osnova za vse nadaljnje delo in analize. Če je delo rutinsko, je gradivo lahko dvomljivo vrednosti, take pa so tudi naše nadaljnje izpeljave.

Na predlog D. Rihtman je bila melografija in problemi v zvezi z njo predlagana za delovno temo na naslednjem sestanku etnomuzikološke sekcije.

Živahen razgovor se je razvil med navzočimi etnomuzikologi, ko so zagovarjali svoje predloge za možne teme na naslednjih sestankih sekcije oziroma plenarne teme na kongresih SUFJ. Izpostavljenih je bilo nekaj najzanimivejših možnih področij, ki bi jih veljalo temeljiteje obdelati:

- preučevanje razmerij med 'orientalizmi' in 'evropeizmi' (oz. 'amerikanizmi'), torej vplivi vzhoda na zahod in obratno (tema je bila obravnavana že v okviru simpozija balkanskih tem na Ohridu)

- etnološke in etnomuzikološke "absolutne vrednosti" v naši kulturni dediščini

- teoretska vprašanja pristopa raziskovanja folklorne metodologija terenskega dela, obdelava dobljenega materiala

- tradicija in sodobnost v glasbeni folkloristiki.

Navzoči so poudarili, da bo tudi v bodoče na sestankih potrebno spajati teorijo in prakso.

Živahna razprava se je razvila ob prispevku E. Bašić, ki je govorila o mestu in vlogi ljudske glasbene ustvarjalnosti v kulturi in prosveti. V nadaljevanju je stekel pogovor o avtorstvu in citiranju ljudskega izročila v šolstvu (učbenikih), ki največkrat nestrokovno in nepravilno razlaga in pači ljudsko kulturo. Etnomuzikologi v okviru združenja etnomuzikologov bi lahko pripravili in ponudili šolstvu primerno študijo, ki bi jo učbeniki glasbene vzgoje vključili v šolski program, še posebej zdaj, ko se pripravljajo skupna jedra. Vrednotenje ljudske glasbe temelji na poznanju le-te. Bistveno vprašanje je vzgoja slušnosti, brez nacionalnih (regionalnih) predsodkov, šele kasneje je možna nadgradnja. Po mnenju E. Bašić je srednja Evropa že zdavnaj uničila pravo glasbeno folkloro s forsiranjem klasičnikov (vzgoja v smeri 'pandurizma'). To pa še vedno delamo na osnovi enosmernosti prav pri vzgoji slušnosti.

Ob koncu je bila podana še informacija o Zborniku, ki ne vključuje referatov priloženih notnih zapisov. Razlog so posamezniki, ki niso poslali notnih primerov v obliki, ki bi bila primerna za objavo, kakor je bilo dogovorjeno in zahtevano od izdajatelja, dodatno notografiranje pa bi izid Zbornika zavleklo in podražilo. Krivdo za to nosijo torej izključno referenti.

Komisija za zaključke je nato podala šest sklepov sestanka etnomuzikologov in s tem zaokrožila delo etnomuzikološke sekcije v Donji Stubici. Prebral jih je J. Bezić, se v imenu vseh najprej zahvalil organizatorju (Zavodu za istraživanje folklor v Zagrebu) za organizacijo tega sestanka in poudaril, da je bil sestanek nujno potreben in koristen.

Sestanek bi morala sekcija imeti vsako leto, najbolje ob kongresu SUFJ ali ob kakšni podobni priložnosti (odvisno od možnosti organizatorja kongresa).

V zvezi z vprašanji in nejasnostmi okrog avtorskih pravic za melografske zapise posnetega folklornega materiala je bila oblikovana komisija v sestavi D. Rihtman, G. Marošević, M. Fulanović-Šošić, M. Omerzel-Terlep in A. Miljuš. Komisija je zadolžena, da preuči pravno osnovo navedene problematike in o tem seznanji etnomuzikološko sekcijo. Člani sekcije, ki so delegati združenja, naj predložijo za 31. kongres SUFJ delovno temo z naslovom "Izbrani primeri melografije". S tem se ne ločujemo od dela kongresa SUFJ, nasprotno, ga dopolnjujemo; sodelovali bomo tudi na njegovem plenarnem delu z referati.

Predlog etnomuzikološke sekcije za kongresno temo na sledečem kongresu SUFJ v Makedoniji je "Spremembe in kontinuiteta".

Izhajati naj začne Bilten z naslovom ETNOMUZIKOLOGIJA V JUGOSLAVIJI. Cilj, ki naj bi ga s tem dosegli, je povežovanje in sodelovanje etnomuzikologov v Jugoslaviji in boljše medsebojno informiranje, s čimer bi okrepili razvoj te znanstvene discipline pri nas. Bilten bi izdajali enkrat letno v nakladi 250 izvodov v obsegu kakih 70 strani. Da bi z Biltenom lahko informirali o našem delu tudi inozemske strokovnjake, naj bi bili povzetki prevedeni tudi v angleški jezik in vključeni v Bilten. V redakcijskem odboru Biltena naj bi bil po en predstavnik združenja iz vsake republike (pokrajine). Ti bi tudi pripravljali poročila iz republik oziroma pokrajin. Bilten naj bi prinašal podatke o terenskem delu na posamičnih področjih Jugoslavije, rezultate analiz in preučevanja gradiva, bibliografske podatke in podatke o delih, ki se pripravljajo za tisk. Bilten bi izdajal Zavod za istraživanje folklor v Zagrebu, odgovorni urednik bi bil J. Bezić.

Nadaljevanje dela etnomuzikološke sekcije v Rogaški Slatini.

Poudarjeno je bilo, da je letos po 30 letih etnomuzikologom prvič uspelo, da se že pred kongresom sestanejo sami. J. BEZIC je podal poročilo o tem sestanku v Stubiških toplicah.

V nadaljevanju je J. Bezić poudaril, da je namen letošnjega kongresa, da se ob referatih, ki so bili natisnjeni že predhodno (tudi to se je letos zgodilo prvič), torej že vsem na vpogled, diskusije pa so s tem lahko pripravljene vnaprej, čim več pogovorimo. Zato je predlagal:

- naj vsak referent na kratko opiše in pove, kar sam meni, da je pomembno, torej bistvo njegovega referata in česar v diskusiji ne bi smeli zaobiti

- da vsak referent pove, kaj bi po njegovem diskusija morala vključevati

- naj se diskutira samo o referatih kolegov, ki so navzoči v delu sekcije.

Prva je bila na vrsti M. POVRZANOVIĆ z referatom "Novokomponovana narodna glasba — predmet etnomuzikološkega istraživanja".

Ob predstavitvi referata je J. BEZIC pripomnil, da gradiva, ki se veže na to temo pri nas ni veliko, da pa je tema široka in aktualna, zato naj bi o njej razmišljali načelno: problematika spodbuja, da začnemo o tem jasneje razmišljati tudi mi, etnomuzikologi.

D. ANTONIJEVIĆ je kratko orisal zgodovino tega pojava pri nas in omenil, da so predvsem v Bosni in Srbiji, kjer je t.i. novokomponirane narodne glasbe največ, etnomuzikologi bolj seznanjeni s pojavom. Še več, celo po strokovni poti sodelujejo s to vrsto glasbe, pišejo recenzije za plošče in kasete, objavljajo analize teh pojavov v folkloristiki. Folklorna komponenta je pri navedenem pojavu navzoča predvsem v tem, da na terenu večkrat v spremenjeni obliki prepoznavamo nekatere od teh pesmi. Potreben bi bil interdisciplinaren pregled bibliografije na to temo (sociološki, etnopsihološki, etnomuzikološki ipd.). Novokomponirano (jugoslovansko) glasbo danes srečujemo tudi prek meja Jugoslavije, v Bolgariji, Romuniji, Grčiji, Turčiji, je torej širok, kompleksen pojav, ki zahteva interdisciplinaren pristop preučevanja.

M. KMET je menil, da bi etnomuzikologi morali strokovno sodelovati pri preučevanju te vrste glasbe: komparativne študije bi razjasnile marsikatero nejasnost v zvezi s to problematiko. Nekateri elementi, npr. meksičanske pesmi in mnogi drugi evropski ljudski napevi, so prepoznavni celo v našem NOB izročilu, po podobnih zakonih je verjetno grški, romunski ali bolgarski melos vključen v "našega", tudi v t.i. novokomponirano glasbo. Vpliv teh je najmočnejši naprej v deželah, kjer to poslušajo, in se vključuje v krog brez konca.

M. FULANOVIĆ je pripomnila, da so etnomuzikologi vse preveč okupirani z 'bistvenimi' problemi svoje stroke, tako da gredo taka in podobna vprašanja mimo njih. Čas bi že bil, da se o tem pojavu resneje pogovorimo, saj ima tako razširjen fenomen, kakor je novokomponirana glasba, do tega vso pravico. Novokomponirana glasba ni absolutno folklorni pojav; vsiljuje se z reklamo, praviloma se nato prevzame v zelo kratkem času, nakar se pozabi. Lahko bi ga imeli za ljudsko potrošniško blago, bolj komercialnega značaja; ljudje je nimajo za nekaj, kar je izključno njihovo. S tem v zvezi bi bilo potrebno preučiti vprašanje in namen reklame pri nas, torej reklame v socialistični družbi. Za kapitalizem vemo, čemu služi reklama, tudi pri nas reklama ni namenjena zgolj informiranju, temveč in vedno bolj je sredstvo za prodajanje vsakovrstne robe ... Pojav je torej treba preučiti širše, še posebej, ker vemo, kakšen vpliv in odmev ima novokomponirana glasba med ljudmi.

A. WAGNER ni bila prepričana, da je problem novokomponirane glasbe prehodnega značaja, saj traja že desetletje in več. O reklami je dodala, da je tržišče slabo informirano predvsem o novih ploščah z avtentično, dobro ljudsko glasbo, zato ta ni v pravem razmerju s ponudbo na tržišču, ki jo uravnavajo komercialni zakoni. Torej je osnovni problem ravnotežje na tržišču. Vprašanje je tudi, kaj je 'narodno' in kaj ljudje občutijo kot svoje. Težko bi rekli: 'Ubogi narod, njemu naj se servira, saj v bistvu ne ve točno, kaj in kako. Ko pa bi mu povedali, bi narod mogoče kaj drugega ...' Kar opažamo danes, je nasledek določenega pritiska: ko se nekaj dovolj dolgo predvaja, začne oblikovati okus, in ko za nameček dobra etnomuzikološka produkcija ni v pravem razmerju (niti časovno, niti terminsko) s komercialno proizvodnjo, ji ne more več enakovredno konkurirati. Informacije in reklama za novokomponirano glasbo sta boljši, bolj logični, odlo-

čilnejši, brezobzirnejši od tistih, ki jih lahko ponudimo mi, ki nismo usklajeni niti metodološko ne z načinom, s kakršnim bi pristopili k tem problemom. Ta problematika ne bi smela biti ločena disciplina in specializacija posamičnih strokovnjakov, etnomuzikologov. Enkrat je že treba nekaj narediti in ne le ves čas govoriti o tem.

V nadaljevanju diskusije so navzoči pritrdili mnenju, da je treba preučiti probleme reklame pri nas. Naprej je pogovor stekel o

- folklornem v 'sodobni' glasbi
- o tem, kaj danes določa kriterije za folklornost: glasbene sestavine, način izvajanja ali kaj tretjega
- kako sta povezani folklor in tradicija
- o razvojni poti ljudske glasbe v 'javnem' življenju
- o tem, kako je mogoče, da neki glasbeni pojav (nekoč in danes) tu postane folklorni pojav, v drugem kraju pa to ne postane nikoli.

Splošno je bilo mnenje, da bi bilo treba poenotiti kriterije, s katerimi določujemo, kaj, kako in kdaj glasba (glasbeni pojav) postane folklorni pojav; o problemu folklorizacije bi morali obširneje razpravljati na kakem od sledečih sestankov sekcije.

D. RIHTMAN je dodala, da jo na terenu zanima, kaj ljudje pojejo: o novokomponiranih pravijo, da pojejo narodne, svoje imenujejo kmečke (seljačke), narodne so tradicionalne in 'malovaroške'. Repertoar novokomponiranih torej ne priznavajo kot 'svoj', čeprav so med narodnimi tudi pesmi, ki so komponirane, a nosijo v sebi ljudske elemente: značilna tonska razmerja, obliko, značilen tekst, metriko, vsebino. Zato bi bil za to glasbeno vrst mogoče boljši naziv 'popularna' ali 'narodna'.

K. GALIN je opazil prekinitev kontinuitete tradicije na terenu. Novih ustvarjalcev v zaprtem okolju praktično ni več. Avtentičnih ustvarjalcev, ki bi bili hkrati tudi izvajalci v istem prostoru in ki bi delovali pri ustvarjanju nove

tradicije, ni. Zaradi te prekinitve toka tradicije so radio, TV in ti 'novokomponirajoči' skladatelji stopili na mesto ustvarjalcev iz avtentičnega kmečkoga (ljudskega) okolja. Poleg tega radijske in TV hiše niso imele dobrih posnetkov etnomuzikologov (ki so največkrat tudi slabo tehnično opremljeni) s terena. Posnetki diskografskih hiš so mnogo kvalitetnejši in zato uporabnejši.

J. BEZIĆ je menil, da je problem zrel za temo enega od naslednjih sestankov.

V zaključku je M. POVRZANOVIĆ poudarila potrebo po skupni akciji jugoslovanskih etnomuzikologov in strokovnjakov iz nekaterih drugih področij (psihologov, sociologov, književnikov ipd.) v interdisciplinarnem razreševanju tega problema.

Referat K. GALINA "Tragom najstarijih tradicijskih glazbala u Hrvatskoj — zujalice" je v diskusiji dopolnil Ž. KOVAČIĆ. Zvok brnkača (zujalice) res deluje "ugodno" na otroka, je pomemben tudi v njegovi igri. Kakšna je bila funkcija tega glasbila in njegov delež pri verovanju pri nas, še ni raziskano. V svoji zbirki ima Kovačić namreč primerke z vrisanimi simboli: soncem, ribami, volovskimi rogovi. Z instrumentom so ljudje svojčas tudi pri nas 'brenčali', da bi ublažili posledice ujme (podobni obredi so znani tudi pri domorodcih v Avstraliji, Afriki in drugod po svetu). K. GALIN se je za dopolnitve zahvalil in dodal, da je bila funkcija brenčanja z instrumentom pri nas mogoče tudi magično posnemanje rjovenja bika, kar bi lahko potrdil simbol rogov na Kovačićevem primerku, pa tudi sredstvo za povzročanje dežja in moče, saj znanstveni izsledki meteorologije danes to potrjujejo — nizke frekvence zvoka brnkača povzročajo sorazmerno veliko gibanje zračnih gmot, kar lahko vpliva na spremembo agregatnega stanja vode: vodni hlapi v zraku se združujejo v vodne kapljice, posledica je dež. Včasih so iz podobnih razlogov zvonili na točne oblake.

V nadaljevanju diskusije je bil poudarjen religiozni izvir glasbila, dodano je bilo, da bi bile primerjalne študije na to temo lahko zanimive, saj so paleontološke raziskave glasbenih instrumentov pri nas še vedno nerazvite.

N. FRACILE je v svojem referatu obdelal vprašanje "Tužbalica kod Romuna u okolini Vršca". V zvezi s to temo je D. RIHTMAN navedla nekaj svojih izsledkov podobnih raziskav na področju BiH. D. ANTONIJEVIĆ je opozoril na možne primerjalne študije o tužbalici na širšem balkanskem prostoru. Đ. ŠAVLA se je spomnil Zlatibora, kjer je imel priložnost videti "tužbalice", vključene v pravi pogrebni kulturni magični teater. N. FRACILE je na koncu pojasnil, da romunski pogrebni običaji vključujejo še druge obredne pesmi, toda za razliko od tužbalice, kjer besedilo nastaja sproti, improvizirano, imajo določen tekst, ki se kvečjemu v nadrobnostih prilagaja pokojniku.

J. GALIN je svoj referat "Pogrebec kao primjer starije pučko-crkvene popjevke" opremila z zvočnimi posnetki in transkripcijami. O morebitnem stiku (skupnih točkah) pogrebca z madrigalom je J. BEZIĆ odgovoril, da o kakšni globlji zvezi ne gre govoriti, da je oblika pogrebca drugačna od oblike renesančnega madrigala tako po tonskih razmerjih kakor po jasno izoblikovanem večglasju in akordski strukturi, ki jo je uvajala renesansa. D. ANTONIJEVIĆ je dodal, da pri pogrebcu še posebej fascinira povezava in sožitje posvetnih in liturgičnih elementov, prodor ljudskega v liturgični obred. Spoj obrednega in narodnega ni presenetljiv proces v zgodovini glasbe, je celo dokaj pogost. Zanimivo bi bilo poiskati podobnosti na širših jugoslovanskih tleh.

M. KMET si je v svojem referatu "Prihvanjanje elemenata slovenačke narodne i nacionalne muzičke kulture kroz radničko-revolucionarnu partizansku pesmu u Vojvodini" postavil vprašanje: kako, kdaj in zakaj pesmi in napevi iz NOB prehajajo v ljudsko izročilo. V nadaljevanju diskusije je govoril še o njihovem razširjanju, ustalitvi na nekem področju, spreminjanju in petju v številnih variantah znotraj in zunaj etničnih meja. Zanimivo je vprašanje, kako se določene sestavine teh napevov ali kar

celi napevi (posebno) zaradi svoje muzikalnosti (koračnice, udarni ritem) in splošno človeških in vsebinskih kvalitet vključujejo v folklorno gradivo drugih narodov. Ta glasbena vrst je v prvi vrsti kvalitetna glasbeno-knjižna tvorba, šele kasneje borbeno sredstvo.

V. MILIN iz Splita je ob uvodu v svoj referat "Usvajanje novih glazbenih osobina u tradicionalnom dvoglasju sela Jezera na otoku Murteru" predvajala posnetke (iz časovnega razdobja 10 let) z otoka Murterja in jih dopolnila z radijskimi posnetki značilnega ljudskega petja s tega področja. V zanimivo analizi starega načina petja s sekundnim (dvoglasnim) zaključkom zvočne kitice je opozorila na sestavine, ki so pripeljale do "nasilne" kontaminacije tega značilnega elementa ljudskega petja — najprej unisono zaključkov, ki jih je pevska skupina kmalu povzela in jih pela kot "svoje", kasneje pa začela vnašati v zaključno dvoglasje zvočne kitice kvinte, kar je bila prvotno izključna domena moških skupin na tem področju. J. BEZIĆ je pripomnil, da je to zanimiv primer "umetnega", na željo "kulturno-umetniškega vodje" take skupine vnešenega novega elementa v način ljudskega petja. Vodja je poskušal "kvintiranje" približati širši publiki, kar se lahko danes zgodi tudi spontano — po slušnem zgledu od javnih prireditev folklornih skupin, prek radia, kaset, gramofonskih posnetkov, TV oddaj do drugih virov množične komunikacije.

E. BAŠIĆ je dodala primer iz svoje prakse, ko je pri terenskem delu s pokojnim Žgancem na področju Sotle naletela na mlado generacijo, ki je pela drugače od svojih staršev, "ker je to danes tako 'moderno'". Socializacija, vključevanje v nove, "sodobnejše" tokove kaže tudi na okus posameznikov, ki se v času spreminja, je pa ista vrsta nasilja kakor nasilje šolstva nad ustvarjalnostjo otroka ali nasilje novokomponirane glasbe z radia, televizije, plošč in trakov nad "potrošnikom".

Ob uvodu v referat M. NOVAK "Kolo 'fašenjskih sneha'" je prišlo do pripomb na račun Zbornika, kjer ni vnešenih transkribiranih (notnih) primerov. J. Bezić je pojasnil, da je Zbornik tak zato, ker nekateri referenti organizatorjem niso pravočasno in v redu poslali notografičnih primerov. Njegov predlog (obenem tudi predlog etnomuzikološke sekcije) je, da posamezna republiška združenja zberejo notno gradivo s svojih področij, ga razmnožijo članom oz. ostalim združenjem, in se tako gradivo kljub vsemu popolni.

M. Novak je nato odpela pesem "Tu za rjepu, tu za ljen", zgled, ki ga obravnava v svojem referatu. J. BEZIĆ je ugotovil, da se njeno izvajanje ne ujema v celoti z Žgancem zapisom, kar potrjuje, da folklorni pojav še vedno živi, obenem pa kaže na pomembnost terenskega dela. D. ANTONIJEVIĆ je pripomnil, da je tema dober zgled, kako se neka arhaična tradicija, vezana na določeno populacijo (žene), ko se menjajo razmere (etnične, zgodovinske in druge), postopoma prenese na drugo generacijo (deklince). Tako še danes pri otrocih večkrat srečamo marsikaj, kar razvojno gledano sodi npr. na magično področje. Otroci prevzamejo določeno funkcijo, ki je bila včasih v funkciji magičnega, religioznega ali obrednega življenja neke družbene formacije, s tem pa prevzamejo tudi nekatere zunanje znake (v našem primeru so to značilna pokrivala starejših žena) skupine, ki je ta običaj (obred) včasih izvajala. M. RAMOVŠ je dodal, da je omenjeni običaj pustna šega, v katerih sodelujejo ženske (po Kuretu je to redke pojav in izvirno verjetno starejši). Tudi v okolici Ptuja "vile" s kronami na glavah hodijo od hiše do hiše in prepevajo "Sem deklica mlada, vesela". Običaj so na to področje najverjetneje zanesli učitelji. V Reziji na pustni torek "bele" maskare, zakrita našemljena dekleta, obiskujejo hiše. To se v osnovi ne ujema s Kuretovo teorijo. Kot dopolnilo k referatu pa je dodal, da tudi v Prlekiji in na Štajerskem maske hodijo od hiše do hiše, skačejo v zrak in skandirajo: Tusta repa, dugi len", pa tudi drugod maskare večkrat plešejo za tolsto repo in korenje, za dolgi lan. Tako bi lahko bila "Tu za rjepu, tu za ljen" kontaminacija starejšega slovenskega "Tusta repa, dugi len". V sami gibni podobi plesa

POLEMIKA

Razmišljanje v veter

(hoja, kolanje) ni kakega posebnega elementa, ker sta že sama hoja in kolanje arhaični gibni sestavini. D. ANTONIJEVIĆ je dodal, da je pojav kot celota zanimiv tudi v teatrološkem pogledu: arhaični obred v povezavi s plesom. I. PALČOK je načel poglavje o tonskem nizu te pesmi, ki je sicer poznana v molu (24E8 dcb. / dcb. / dcba / g.g.) in v duru (24E8 dch. / dch. / dcha / g.g.). J. Bezić je dodal, da to ni nujno vpliv šole ("pandurizmi" po E. Bašič), ampak da Žgančeva zbirka pesmi s tega področja iz 20. let priobčuje veliko napevov tudi z veliko terco v enoglasju, kar ni dur v smislu Haydna in Mozarta. V tej veliki terci se lahko skriva tudi pentatonsko ozadje — možen znak lokalne tradicije. V nadaljnji diskusiji je ostalo nepojasnjeno še vprašanje avtorstva pesmi "Tu za rjepu, tu za ljen", katere avtor naj bi bil po nekaterih virih Florijan Andrašec. M. NOVAK je pojasnila, da vprašanje ni preprosto, možno je celo, da je bila prinesena od drugod; podoben napev pojejo npr. tudi Slovaki.

Zanimivo diskusijo je sprožil referat J. SPAIĆ "Derviški obredi v BiH" in zvočni posnetki takega obreda. Referat je najprej dopolnil D. ANTONIJEVIĆ s podatki iz svojih balkanoloških študij. Đ. ŠAVLA je poudaril, da bi bilo še posebej potrebno primerjalno preučiti glasbeno raven tega pojava, magično, ekstatično moč in vlogo ritma, ki je danes značilna tudi za sodobno rock sceno in za ples mladih — tudi tu ritem ustvarja psihološke in fiziološke predispozicije za 'trans'. M. RAMOVIĆ je dodal, da velja posvetiti pozornost gibnemu deležu tega rituala, ki ga je že Sachs uvrstil v posebno kategorijo zaradi značilnega spiralastega gibanja (vrtenja) na mestu. Ob referatu se je v nadaljevanju razvil pogovor še o nekaterih zanimivih sugestivnih, dramatskih posebnostih samega rituala in demonstrativnih aspektov (prebadanja delov telesa, ekstaza, trans).

Etnomuzikološki sekciji je bila priključena sekcija o OTROŠKI USTVARJALNOSTI

Tu je E. BAŠIĆ v uvodu v svoj referat poudarila, da moramo razločevati ustvarjalnost za otroke od ustvarjalnosti in ustvarjanja otrok samih. Nato je spregovorila o dramih in problemih socializacije romskih otrok in predstavila vrsto dogodkov in zgodbic s svojega raziskovalnega dela (primerjalno Prekmurje in Medimurje). Ob koncu je poudarila, da je s tem delom hotela spodbuditi problem pristopa k terenskemu delu, kjer se človek vedno uči, spopolnjuje, spoznava in doživlja vedno nove stvari. Delo spremlja niz vzporednih družbenih, družbeno-zgodovinskih in pa povsem (med)človeških spoznanj, ki človeka bogatijo; to bi bil kasneje naš prispevek širšemu družbenemu področju.

Ž. KOVAČIĆ je v svojem referatu (skrajšana obsežna študija) obdelal "Stare sportove na snijegu i ledu djece Srednje Podravine". Po mnenju navzočih bi bilo treba za študijo zainteresirati prireditelje ZOI Sarajevo 1984 in objaviti celotno besedilo z dodanimi fotografijami. To bi bila obenem tudi akcija za popularizacijo in uporabo teh izsledkov v praktične namene. Problematiko bi bilo potrebno obdelati v širšem kontekstu, s sodelovanjem (med drugimi) tudi Fakultete za telesno kulturo.

Ob koncu dela muzikološke sekcije se je D. Rihtman v imenu vseh navzočih zahvalila prirediteljem in organizatorjem kongresa, etnomuzikologe pa povabila, da se na naslednjem sestanku sekcije ob kongresu etnologov in folkloristov v Makedoniji sestanejo za dva dni. Tako je bilo domnjeno na sestanku v Stubiških Toplicah. Vse navzoče je nato seznanila s sklepi tega sestanka.

Diskusijo je transkribiral in priredil za tisk Marko Terseglav. Diskusijo v etnomuzikološki sekciji pa je pripravil Igor Cvetko.

Sele ob transkripciji diskusije iz Rogaške Slatine sem dobil popolnejši pregled nad problemi in mislimi razpravljalcev, saj zaradi objektivnih razlogov nisem bil navzoč pri vseh plenarnih ali sekcijskih razpravah. Toliko v opravičilo, zakaj šele sedaj reagiram na nekatere misli iz kongresne razprave.

Diskusija me v tem trenutku zanima na tisti ravni, kjer odmevajo posredne ali neposredne kritike organizacije kongresa. Ne mislim zagovarjati morebitnih organizacijskih spodrslijajev, pač pa se želim in moram upreti določeni nedobronamerni vsebinski kritiki kongresa, ki temelji na nepoznavanju dejstev ali celo na drugačnem metodološkem razumevanju problemov. To ne bi bilo slabo in reakcija ne bi bila potrebna, če nekateri razpravljalci ne bi svoje resnice imeli za izključno in edino zveličavno.

1. Nekemu razpravljalcu v sekciji za ustno slovstvo je npr. kongresni zbornik pokazal, da ne gre le za strokovno neustrinjanje, ampak za neopravičljive napake. Napako je razpravljalec pripisal tudi uredništvu zbornika. In kje je ta "napaka"? Razpravljalec je menil, da bi večina ali vsi referati sodili v sekcijo za ustno slovstvo, ne pa da jih je uredništvo nekaj objavilo v 3. plenarni temi Po sledih najstarejše kulturne dediščine. Uredništvo je po njegovem mnenju spregledalo slovstveno-teoretične referate, ker ni hotelo in moglo vedeti za sintagmo — zgodovina stroke.

To razmišljanje je do skrajnosti poenostavljeno. Sam sem bil enakega mnenja; referati o književnosti bi morali biti pod eno streho, a kaj, ko je bilo nekaj takih, ki so prinašali dopolnitve in gradivo h kulturni dediščini in so zato tudi sodili v to plenarno temo. Poleg tega pa so nekateri referenti izrecno pripisali k referatu, da njihov referat uvrstimo v plenarno temo Po sledih najstarejše kulturne dediščine, saj so tako gradivo tudi prinašali. Napaka je bila samo v tem, da kritiki niso predložili niti enega konkretnega naslova za sekcijo niti za plenarno temo. Nekateri referenti, za katere sem sodil, da je njihov prispevek čisto "literarni" in sem jih zato uvrstil v književno sekcijo, pa so se pritožili, da bi bili raje v plenarni temi. Ob tem je najzanimivejše dejstvo, da so se ti referenti pritoževali v nasprotju z razpravljalčevimi zahtevami, čeprav so bili vsi po vrsti diskutantovi študentje ali pa so pri njem doktorirali. Torej bi morali prvi poznati mojstrove sintagme in poglede. Če jim še tako dobra šola ni pomagala, kako bi jim lahko šele uredništvo. Reči pa je treba, da večina "domaćih nalog" iz te sekcije sploh ni sodila nikamor, ker so bile preslabe, kar smo ugotovili že na kongresu. Dodati pa je treba, da smo vse referente obvestili, naj poleg naslova napišejo tudi temo ali sekcijo, za katero so referat pripravili. Večina tega seveda ni naredila, poleg tega pa je pisala o kamenju, na kongresu pa so nas prepričevali, da so pravzaprav pisali o kruhu.

2. Zanimivo je, da je voditeljica sekcije za ustno slovstvo uredništvu očitala prav nasprotni spodrslijaj, češ da bi veliko referatov iz te sekcije sodilo v plenarno temo. Eden jih torej meče ven, drugi jih tišči noter, vsi pa so prisegali na isto šolo in so iz iste šole tudi izšli. Nekdo je v razpravi celo patetično oznanil, da razpravljalec — kritikovo šolo nosi vedno v sebi in jo povsod razlaga. Predvidevam, da jo bodo potem tudi razumeli in se po njej ravnali.

3. Pri najboljši volji pa ne morem razumeti očitka razpravljalca v 2. plenarni temi (Težnje), ki je organizatorje dolžil nejasne zasnove kongresa in jim naprtil krivdo za nejasnost njihovega republiškega referata, pa za abstrakcije v njem itn. Poleg tega pa je razpravljalec organizatorje tudi poučil, da je neuspeh kongresa sad etnološkega in folklorističnega (zveznega) neupoštevanja življenja in nam pri tem žugal z Marxom in Leninom, s svetim pismom in s seboj.

4. V razgovoru ob isti (2. plenarni) temi pa je druga diskutantka spet očitala organizatorjem, da je bil njihov republiški referat oškodovan, ker se je njihov pisec strogo držal organizatorjevih navodil, ki pa jih organizator sam ni upošteval. Huda, a nepravilna obtožba.

Diskusantkin očitke, da je bil njihov referat prikrajšan, ker ni navedel važnejših del, ne more leteti na organizatorja, saj je ta samo predlagal vsem, naj bi se v referatih izogibali pozitivističnega naštevanja del posamičnih avtorjev. To so upoštevali skoraj vsi referenti, tudi slovenski. Pač pa smo že v razlagi predloga teme (v slovenščini in srbohrvaščini) opozorili, naj referenti pokažejo glavne povojne "šole" v republiki, dopustili pa smo, da najvažnejša strokovna dela omenijo v OPOMBAM. Tega "prikrajšani" referent ni naredil, ampak je še celo izpustil vsa imena, za kar je spet organizator poslušal očitke od njegovega kolega. Slovenski referent pa je nekatera najvažnejša strokovna dela omenil v opombah in zato ga je doletela vsa kritika. Zaključimo lahko, da so nekateri kolegi že od vsega začetka posvečali preveč pozornosti obrobni stvari, da pa niso razumeli bistva. To je problem, ne pa to, da Slovenci niso upoštevali določil in dogovorov. Moram dodati, da se osebno držim določil in dogovorov kot pijanec plota, posebno če gre za širšo jugoslovansko skupnost. To načelo sem upošteval tudi kot organizator in kot predsednik jugoslovanskega

zdrženja folkloristov in sem bil do slovenskega društva nepopustljiv in do konca dosleden, da ne bi prišlo do očitkov o izkoriščanju, ki so v naših mednacionalnih odnosih lahko tako hitro navzoči. Zato smo kot organizatorji kongresa naša navodila in razlage prevajali v srbohrvaščino, sam pa sem dodatno pojasnjeval in razlagal ter odgovarjal na vprašanja pred kongresom. Tudi na nemogoča. A raje sem storil to, kakor da bi tvegala očitke in nesporazume, do katerih je vseeno prišlo. Ti očitki izvirajo iz ignorance in znane jugoslovanske nesposobnosti prislunhiti drugemu, čeprav ga prosiš za pojasnilo. To pa je že moralni in ne več strokovni problem.

5. Stvar strokovne in človeške morale pa je bil tudi besni apel neke diskutantke, ki je zaradi lastnega strokovnega nestrinjanja z drugimi že na samem začetku skupnega kongresa pledirala za vnaprejšnjo ločenost strokovnih društev in zvez. Osebno sem ogorčen nad takim razbijaštvom in izoliranostjo društev v nekaterih drugih republikah, kar izhaja iz osebnih nasprotovanj, na javnih mestih pa se ločenost prikazuje kot metodološko nestrinjanje. Kljub temu, da nikomur nismo in ne bomo vsiljevali našega "modela" združitve v eno društvo, pa je treba poudariti prednosti te združitve in se zanjo zavzemati, prav tako za operativno enotnost, ki ne izključuje strokovnih nestrinjanj in razgovorov.

MARKO TERSEGLAV

CETINJE 1985

Za kongres etnologov, folkloristov in antropologov jeseni leta 1985 v Cetinju so bile predlagane naslednje teme:

- plenarna tema: Družina, zadruga, rod, bratstvo, pleme
- sekcije: Verovanja in običaji v zvezi z naravo

Etnologija in šport

1. Šport v tradicionalni kulturi
2. Sodobna ljudska tekmovanja
3. Etnološki pristop k sodobnemu športu

Oblačenje, noša, obleka, moda

Prispevki za plenarno temo naj bodo dolgi največ 10 strani, ostali pa do šest strani. Referate iz Slovenije bo sprejemalo Slovensko etnološko društvo, rok oddaje pa je 1. februar 1985.

VABIMO VSE, DA NAM POSREDUJEJO DODATNE PREDLOGE ZA KONGRESNE TEME!

OBVESTILO

Srbsko etnološko društvo prireja septembra ali oktobra leta 1984 posvetovanje z naslednjimi temami:

- Ženska in kultura
- Smrt in kultura
- Perspektiva etnologije v 20. stoletju

Četrta tema še ni točno določena, bo pa vezana na kraj posvetovanja. K sodelovanju ste vabljeni vsi, ki jih navedena problematika zanima. Podrobnejše informacije lahko dobite na naslovu: Srbsko etnološko društvo, SANU, Knez Mihajla 35, 11000 Beograd.